

LEIKIN AVAIMET

Opas maahanmuuttajavanhemmille leikin merkityksestä
lapsen kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa

Oona Häkkinen

Veera Wikberg

Heidi Öz

Opinnäytetyö, kevät 2017

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

Sosionomi (AMK) +

Lastentarhanopettajan virkakelpoi-
suus

TIIVISTELMÄ

Häkkinen, Oona; Wikberg, Veera & Öz, Heidi. Leikin avaimet, Opas maahanmuuttajavanhemmille leikin merkityksestä lapsen kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa. Kevät 2017. 52 s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaali-alan koulutusohjelma, Sosionomi (AMK) + lastentarhanopettajan virkakelpoisuus.

Opinnäytetyö toteutettiin työelämälähtöisenä produktiona. Yhteistyötahona toimi Vantaan maahanmuuttajapalvelut. Tarkoituksena oli kehittää leikkiopas, joka toimii apuvälineenä vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksessa sekä antaa tietoa leikin tärkeydestä alle kouluikäisen lapsen kehityksessä.

Ensimmäisenä tavoitteena oli kertoa maahanmuuttajavanhemmille leikin merkityksestä lapsen kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa. Toisena tavoitteena oli innostaa vanhempia erilaisten leikkien pariin. Kolmantena tavoitteena oli tukea vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta yhdessä tekemisen kautta.

Leikin avaimet -opas sisältää tietoa leikistä, ja se esittelee, mitä eri taitoja leikki kehittää. Opas on tehty selkeällä suomen kielellä, ja se sisältää kuvia, jotka tukevat oppaan käyttöä.

Oppaan arviointiin osallistui Vantaan maahanmuuttajapalveluiden työntekijöitä ja palautetta kerättiin myös asiakasperheiltä. Oppaan arvioinnissa kävi ilmi, että työntekijöiden mielestä oppaan kieli oli hieman haastavaa. Sekä työntekijät että asiakkaat antoivat positiivista palautetta oppaan kuvista ja ulkoasusta. Saamamme palautteen pohjalta teimme oppaaseen tarvittavia ja toivuttuja muutoksia, jotta se palvelisi yhä paremmin oppaan tulevia käyttäjiä.

Leikin avaimet -opas löytyy tulostettavana versioina vihkomuodossa. Oppaan tulostettava versio on lähetetty Vantaan maahanmuuttajapalveluiden käyttöön. Lisäksi sen voi ladata ja tulostaa opinnäytetyön liitteestä.

Asiasanat: leikki, maahanmuuttaja, monikulttuurisuus, opas, Vantaan maahanmuuttajapalvelut, varhaiskasvatus.

ABSTARCT

Häkkinen, Oona; Wikberg, Veera and Öz, Heidi. Leikin avaimet, a guidebook for immigrant parents about the importance of play in child's growth, development and learning. Language: Finnish. Spring 2017, 52 p. 2 appendices. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Bachelor of Social Services/ Option in Social Services and Education/ Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The thesis is a working life based production. The thesis was made in co-operation with Immigrant Services of Vantaa. The purpose of the study was to create a guidebook, which acts as a tool for parent and child in interaction and gives information to the parents about the importance of play in the development of children under school age.

The first aim for our thesis was to inform immigrant parents about the purpose of play in child's growth, development and learning. The second aim was to inspire parents into engaging different forms of play together with their children. The third aim was to support immigrant parents and child's interaction together through doing.

The Leikin avaimet guidebook includes information about play and it introduces what different skills play develops. The guidebook is written in simple Finnish and it includes pictures that support the guidebook and its use.

The guidebook was evaluated by employees of Immigration Services of Vantaa and the feedback was collected from customer families. The evaluation revealed that the language of the guidebook was little bit challenging. We got positive feedback especially about guidebook's layout and pictures. Based on the feedback we made the necessary and requested changes, so that the guidebook would serve better its future users.

The Leikin avaimet guidebook can be found in printable version in a form of a booklet. The printable version of the guidebook was sent to Immigrant Services of Vantaa. Also it can be downloaded from the thesis appendix.

Keywords: early childhood education, guide, immigrant, Immigrant services of Vantaa, multiculturalism, play.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 MAAHANMUUTTAJUUS SUOMESSA	7
2.1 Maahanmuuttajaperheet Suomessa.....	7
2.2 Maahanmuuttajien kotoutuminen	8
2.3 Yksilöllinen ja yhteisöllinen perhekulttuuri	9
2.4 Monikulttuurinen työskentely ja kulttuurisensitiivisyys	10
3 LEIKIN TAUSTAA	12
3.1 Leikin vaiheet	12
3.2 Leikin muodot	13
3.3 Omaehtoinen leikki	14
4 LEIKIN MERKITYS LAPSEN KASVUSSA, KEHITYKSESSÄ JA OPPIMISESSA	16
4.1 Kielen kehitys	16
4.2 Fyysiset ja motoriset taidot	18
4.3 Sosiaaliset taidot	20
4.4 Vuorovaikutus.....	21
4.5 Identiteetti ja temperamentti	22
4.6 Kouluvalmiudet ja tehtävätaidot.....	24
5 VARHAISKASVATUKSEN ROOLI MAAHANMUUTTAJALAPSEN TUKENA	26
5.1 Varhaiskasvatuksen perusteet	26
5.2 Maahanmuuttajalapsen päivähoidon aloittaminen.....	28
5.3 Maahanmuuttajalapsen oman äidinkielen ja suomen kielen tukeminen ..	29
5.4 Oppimisympäristö ja erilaiset leikit maahanmuuttajalapsen tukena.....	30
6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	33
7 OPPAAN SUUNNITTELU, TOTEUTUS JA ARVIOINTI.....	34

7.1 Yhteistyötaho ja kohderyhmä	34
7.2 Oppaan suunnittelu	34
7.3 Oppaan toteutus	35
7.4 Oppaan arviointi	36
8 OPPAAN ARVIOINNIN TULOKSET	37
9 POHDINTA	39
9.1 Eettisyys ja luotettavuus	39
9.2 Sosionomin työelämävalmiudet	40
9.3 Ammatillinen kasvu	42
LÄHTEET	44
LIITE 1: Kysely leikin avaimet -oppaasta työntekijöille	49
LIITE 2: Kysely leikin avaimet -oppaasta vanhemmille	51

1 JOHDANTO

Leikin avulla lapsi pääsee tutustumaan omaan ympäröivään maailmaan sekä hankkimaan tietoa ja omia kokemuksia. YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa on tunnustettu leikin merkitys ja julistuksesta käy ilmi, että jokaisella lapsella tulee olla oikeus leikkiin. Eri kulttuureissa tämä oikeus kuitenkin toteutuu hyvin erilailla ja eri mittakaavassa kuin esimerkiksi meillä Suomessa. Eri perheissä leikin edellytykset voivat olla hyvin erilaisia esimerkiksi kulttuuritaustasta johtuen. (Helenius & Korhonen 2008, 99.)

Opinnäytetyömme aihe on ajankohtainen, koska maahanmuuttajaperheiden lukumäärä Suomessa kasvaa jatkuvasti. Kaksi opinnäytetyön tekijöistä, Heidi Öz sekä Veera Wikberg, tavoittelevat lisäksi sosionomi opiskeluissa lastentarhanopettajan virkakelpoisuutta ja tulevat sijoittumaan varhaiskasvatuksen työkentälle. Myös kolmas opinnäytetyöntekijä Oona Häkkinen on kiinnostunut lapsiin ja perheisiin suuntautuneesta työstä, joten aihe on tärkeä meille kaikille.

Teimme opinnäytetyömme yhteistyössä Vantaan maahanmuuttajapalveluiden kanssa. Opinnäytetyölle on olemassa tarve, koska yhteistyötahomme mukaan useat maahanmuuttajaperheet kaipaavat tietoa leikistä ja sen merkityksestä alle kouluikäisen lapsen hyvässä kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa. Vanhemmillä ei välttämättä ole tiukan taloudellisen tilanteen, oman jaksamisen tai muun syyn takia resursseja esimerkiksi ostaa lapsille leluja tai kirjoja. Myös oma tausta ja kulttuuri vaikuttavat siihen, kuinka tärkeänä leikki nähdään.

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tuotoksena syntyi opas. Suunnittelimme selkeäkielisen, tiiviin ja informatiivisen oppaan, jonka tavoitteena on kertoa maahanmuuttajavanhemmille leikin merkityksestä alle kouluikäisen lapsen hyvässä kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa. Keräsimme oppaaseen yksinkertaisia ja helposti toteuttavia leikkivinkkejä. Tarkoituksena on myös tukea vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta oppaan avulla.

2 MAAHANMUUTTAJUUS SUOMESSA

Maahanmuuttaja on henkilö, joka on ulkomaan kansalainen ja muuttanut Suomeen aikomuksenaan asettua aloilleen. Maahanmuuttajalla saatetaan myös joskus tarkoittaa henkilöä, joka on Suomen kansalainen mutta jonka molemmat vanhemmat tai vain toinen on muuttanut ulkomailta Suomeen. Kyseessä on silloin niin sanottu toisen sukupolven maahanmuuttaja. (Väestöliitto 2016a.) Maahanmuuttajakäsite määritellään usein kielen, kansalaisuuden tai syntymävaltion perusteella. Maahanmuuttajuudella voidaan kuitenkin tarkoittaa hieman eri asioita, riippuen asiayhteydestä, maahanmuuttajan tavoitteista ja tarkoituseristä. Maahanmuuton syitä ovat esimerkiksi työ, opiskelu, perhesuhteet, pakolaisuus ja paluumuutto. (THL 2015.)

Yhteiskuntamme moninaisuutta on rikastuttanut maahanmuuttajien määrä, joka on kasvanut huomattavasti viime vuosina. Maassa asuvien maahanmuuttajien määrä on lähes kaksinkertaistunut 2000-luvulla. (Kotouttaminen.fi i.a.) Maahanmuuttajien määrä vaihtelee sen perusteella, lasketaanko lukumäärä kansalaisuuden, äidinkielen tai syntymämaan perusteella vai näiden yhdistelmänä. Tilastokeskuksen vuoden 2014 tilaston mukaan ulkomaan kansalaisuuden perusteella ulkomaalaisten määrä Suomessa on 219 675, vieraskielisyyden perusteella 310 306 ja ulkomailla syntyneiden perusteella 321 977. (Väestöliitto 2016b.) Ennusteiden mukaan maahanmuuttajien määrä tulee Suomessa olemaan vuoteen 2030 mennessä noin puoli miljoona (Kotouttaminen.fi i.a.).

2.1 Maahanmuuttajaperheet Suomessa

Lisääntyneen maahanmuuton myötä myös maahanmuuttajaperheiden määrä Suomessa on lisääntynyt (Halme & Vataja 2011, 5). Suomeen kohdistuvan maahanmuuton peruste onkin useimmiten perhesyyt. Maahanmuuttajaperheet näkyvät ja vaikuttavat yhä enenevässä määrin yhteiskunnassamme. (Säävälä 2011, 4.) Maahanmuuttajaperheitä eli perheitä, joissa ainoa vanhempi tai molemmat

puolisot ovat ulkomaan kansalaisia, oli vuonna 2014 yhteensä 34 100 (Tilastokeskus 2014). Kasvava maahanmuuttajaperheiden määrä velvoittaa yhteiskuntaamme kehittämään ja lisäämään maahanmuuttajaperheiden tarpeisiin vastaavia palveluita. Varhaiskasvatuksessa tulee yhä enemmän huomioida maahanmuuttajaperheiden tarpeita ja kehittää muun muassa varhaiskasvatussuunnitelman sisältöä maahanmuuttajaperheitä huomioiden. (Halme & Vataja 2011, 5.)

2.2 Maahanmuuttajien kotoutuminen

Kotoutumisella tarkoitetaan, että maahanmuuttaja sopeutuu uuteen ympäröivään yhteiskuntaan. Sopeutuminen vaatii uusien tietojen ja taitojen omaksumista, joiden avulla henkilö kykenee osallistumaan aktiivisesti uuden kotimaansa elämään. Kotoutuminen ei ole itsestäänselvyys, toisille maahanmuuttajista se käy helposti, kun taas osa tarvitsee sopeutumiseen enemmän aikaa ja tukipalveluita. Suomen kielen taito sekä tietämys suomalaisesta yhteiskunnasta ja kulttuurista ovat kotoutumisen kannalta tärkeitä seikkoja. (Sisäministeriö 2016.) Kotoutumisesta saatetaan myös puhua maahanmuuttajien integraationa, jolla tarkoitetaan asettumista uuteen kotimaahan, uusiin tapoihin, sääntöihin sekä toimintamalleihin. Kotoutumisen ollessa kaksisuuntaista myös vastaanottajamaa asukkaineen mukautuu muuttuvaan ja monimuotoisempaan yhteiskuntaan. (Rasilainen 2016, 19–21.)

Kotouttaminen kuuluu monen viranomaisen työhön valtiolla ja kunnissa. Kotouttamistoimien pyrkimyksenä on, että Suomeen muuttanut henkilö ymmärtää yhteiskunnalliset oikeutensa ja velvollisuutensa sekä kokee olevansa tervetullut jäsen suomalaisen yhteiskuntaan. Laki kotoutumisen edistämisestä ohjaa kotouttamista ja sen parissa tehtävää työtä. (Sisäministeriö 2016.) Laissa korostetaan myös maahanmuuttajan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämisen tukemista, sillä sen on todettu edesauttavan kotoutumista (Rasilainen 2016, 20). Suomessa kotouttamiseen liittyvien asioiden valmistelusta on vastuussa työ- ja elinkeinoministeriö (Sisäministeriö 2016).

2.3 Yksilöllinen ja yhteisöllinen perhekuulttuuri

Maailman voi karkeasti jaotella yksilöllisyyttä korostaviin ja yhteisöllisyyttä korostaviin kulttuureihin (Väestöliitto 2016c). Toki tulee huomioida, että myös kulttuurien sisällä on eroavaisuuksia jaottelun suhteen ja että tänä päivänä myös monissa yhteisöllisyyttä korostavissa maissa yksilöllisyyden merkitys on alkanut kasvamaan huomattavasti. Poikkeuksista huolimatta, yksilöllisyyttä ja yhteisöllisyyttä korostavat kulttuurit ovat edelleen nähtävissä monissa maissa. (Korhonen & Puukari 2013, 13.) Jaottelu vaikuttaa erityisesti eri kulttuurien perhekasitykseen, joka puolestaan vaikuttaa yksilön identiteettiin, elämäntavoihin, perheen sisäisiin ihmissuhteisiin sekä suhteeseen ympäröivän ympäristön kanssa (Väestöliitto 2016c).

Yksilöllisessä eli individualistisessa kulttuurissa ihmisen identiteettiä ja maailmankatsomusta määrittää minäkeskeisyys (Korhonen & Puukari 2013, 13). Ajatellaan, että kaikki kantavat vastuun lähtökohtaisesti itsestään ja omista teoistaan. Yksilöllisessä kulttuurissa perheeksi mielletään usein vain ydinperhe. Perusoletuksena toimii se, että jokainen pitää huolen itsestään ja omasta ydinperheestään ja yhteiskunta puolestaan huolehtii vanhuksista sekä heikoimmassa asemassa olevista kansalaisista verorahojen varoin. (Väestöliitto 2016c.)

Yhteisökeskeisessä eli kollektiivisessa kulttuurissa on tyypillistä ”me-keskeisyys” (Korhonen & Puukari 2013, 13). Identiteettiä ei määritä yksilö vaan ryhmä, johon jokainen kuuluu jo syntyessään. Jäsenyys yhteisöön voi myös muodostua avioliiton tai adoption kautta. Yhteisöstä puhuttaessa voidaan tarkoittaa laajennettua perhettä, heimoa tai kyläyhteisöä. Yhteisökeskeisessä kulttuurissa ajatellaan, että yhteisön etu on myöskin jokaisen jäsenen etu. Näin ollen yhteisön tarpeet menevät yksilöiden tarpeiden edelle esimerkiksi eturistiriitatilanteissa. Useimmissa yhteisöissä jäsenet eivät ole tasa-arvoisia, vaan jokaisella jäsenellä on oma asemansa yhteisössä. Yksilön velvollisuudet määrittyvät hänen asemansa mukaan. Tämä puolestaan vaikuttaa henkilön käyttäytymiseen, ja usein yksilöiden edellytetäänkin käyttäytyvän asemansa ja roolimallien mukaisesti. Sopusointua ja tasapainoa yhteisössä pidetään yksilön omakohtaisia etuja tärkeämpänä.

Vanhempia ja muita auktoriteettihenkilöitä tulee kunnioittaa, eikä heidän toimintaansa tule kyseenalaistaa. Omavaltainen käyttäytyminen voi aiheuttaa yksilön pois sulkemisen yhteisöstä. (Väestöliitto 2016c.)

Yhteisökeskeisestä kulttuurista kotoisin olevat perheet saattavat kokea vieraaksi, että suomalaisessa kulttuurissa on tavallista kasvattaa lapsi itsenäiseksi ja että lapsen yksilöllinen kokeilu ja tutkiminen ovat sallittua. Yhteisökeskeisissä kulttuureissa lapselta ei odoteta samalla tavalla itseohjautuvuutta tai omatoimisuutta kuin yksilökeskeisessä kulttuurissa, vaan äidit auttavat lapsiaan esimerkiksi pukeutumisessa ja syömisessä varsin pitkään. (Halme & Vataja 2011, 60.) Yhteisöllisissä kulttuureissa on myös länsimaita ominaisempaa puhua omista huolista läheisten ihmisten kanssa, kun taas länsimaissa apua haetaan useammin ammattiauttajalta (Korhonen & Puukari 2013, 13). Esimerkiksi jos lapsen kehityksessä on ongelmia, suomalaisessa päivähoitossa kutsutaan koolle ammatti-ihmisiä ja pidetään palaveri lapsen tukitoimien suunnittelemiseksi. Tämä saattaa tuntua maahanmuuttajaperheistä oudolta, sillä vaikeuksista ei ole totuttu puhumaan vieraille. (Halme & Vataja 2011, 60.)

2.4 Monikulttuurinen työskentely ja kulttuurisensitiivisyys

Monikulttuurisen ohjaus- ja asiakastyön taidot ovat keskeinen osa sosionomin sekä lastentarhanopettajan ammattitaitoa. Monikulttuurisella ohjauksella tarkoitetaan tilanteita, joissa tuetaan eri kieli- ja kulttuuritaustaisten ihmisten integroitumista yhteisöjen ja yhteiskunnan jäseneksi. Lisäksi sen avulla pyritään edistämään yhteisössä tarvittavien monimuotoisuus valmiuksien kehittymistä. (Korhonen & Puukari 2013, 19.) Monikulttuurisessa ohjaus- ja asiakastyössä on tärkeää ymmärtää aikaisemmin mainittujen yhteisöllisten ja yksilökeskeisten kulttuurien eroja. Erot voivat olla havaittavissa erilaisten asioiden ja tilanteiden kautta. Vaikka kyseiset asiat on hyvä huomioida, on kuitenkin tärkeää ottaa asiakkaat vastaan yksilöinä ja tarkastella tilannetta heidän henkilökohtaisten tarpeidensa mukaan kulttuuritaustasta riippumatta. Monikulttuurisessa asiakastyössä ja oh-

jauksessa on keskeistä, että työntekijä tulee yhä tietoisemmaksi omasta kulttuuritaustastaan sekä sen vaikutuksesta ajatteluunsa ja toimintaansa. Tällä tavoin voidaan oppia toimimaan kulttuurisensitiivisesti sekä löytämään luovasti ja joustavasti erilaisia menetelmiä ja lähestymistapoja, joiden avulla voidaan huomioida asiakkaiden kulttuuritausta ja yksilölliset tarpeet. (Korhonen & Puukari 2013, 13.)

Työskentely monikulttuurisuuden parissa vaatii erityistä moninaisuuden ymmärtämistä, kulttuurisensitiivisyyttä ja -kompetenssia. Kulttuurien välinen kompetenssi pitää sisällään valmiudet, joita tarvitaan vuorovaikutustilanteissa eri kulttuurien välillä. Yksilötasolla kulttuurista kompetenssia voidaan lisätä omalla tietoisella toiminnalla, jossa itse tarkastelee omaa vuorovaikutustyyliä ja asennetta. Tarvitaan kykyä tiedostaa ja tunnistaa oman sekä toisen kulttuurin ja uskonnon vaikutuksia sekä toimintamalleja. Tärkeää on hankkia tietoa eri ryhmien elämäntavoista, uskomuksista, arvoista ja ongelmanratkaisutavoista. Lisäksi on hyvä tarkastella tietojen toimivuutta sekä itsellä on oltava halua ottaa vastaan haasteita, joita tulee vastaan kohdatessa eri kulttuuritaustoista tulevia asiakkaita. (Arvilommi & Voima, 2011.) Kun työntekijä omaa tarvittavat kulttuurisensitiiviset taidot, on hänellä mahdollisuus luoda oppimista edistävä, luottamuksellinen sekä positiivinen vuorovaikutussuhde maahanmuuttajavanhempiin ja -lapsiin (Nurmi-laakso & Välimäki (toim.) 2011, 5).

3 LEIKIN TAUSTAA

Leikki tulee lapsen elämään aivan alusta asti (Helenius & Korhonen 2016, 72). Leikki on aina lähtöisin lapsesta, mutta siihen vaikuttavat olennaisesti myös muut tekijät kuten leikkivälineet, aikuiset, lapset, muut leikkijät sekä ympäröivä leikkiympäristö. Leikkien kautta ja leikkiessään lapsi tutustuu ympäristöönsä ja oppii jakamaan kokemuksia toisten kanssa. Lapsi nauttii kun hän pääsee leikkimään leikkejä jotka sisältävät esimerkiksi toimintaa, keksimistä tai löytämistä ja oman mielikuvituksen ja luovuuden käyttämistä. Mitä vanhemmaksi lapsi kasvaa sitä suuremman merkityksen leikin lopputulos saa. (Helenius & Lummelahti 2014, 9–10.)

3.1 Leikin vaiheet

Leikin kehityksessä voidaan todeta kolme eri vaihetta, joita ovat harjoitteluleikki, symbolileikki ja sääntöleikki. Harjoitteluleikissä lapsi opettelee leikin ideaa, vastavuoroisuutta (kukkuu, anna - ota) ja käsittelemään esineitä. Tärkeää niissä on itse toiminta, ei tulos. Uusia kokemuksia lapsi sulauttaa leikeissään jo aiemmin hankittuihin tietoihin. Hän havaitsee jokapäiväisessä elämässään samaistumisen kohteita, kuten esimerkiksi päivän tapahtumat ja ottaa niistä omiin leikkeihinsä aineksia. (Helsingin kaupunki 2008, 38.) Tärkeänä leikkivälineenä esineiden lisäksi on oma keho. Lapsi hakee kokemuksia ja tutkii maailmaa kontaten, kävellen, juosten, peuhaten, kiipeillen ja keinuen. Lapsen opittua tarttumaan esineisiin, hän heiluttaa, kääntelee ja koputtelee niitä, vie ne välillä suuhunsa ja vaihtaa kädestä toiseen. Esinetoiminnot alkavat eriytyä ensimmäisen ikävuoden loppupuolelta lähtien. Lapsen leikkivälineiden käyttö monipuolistuu ja hän kykenee jo yhdistelemään tarkoituksenmukaisella tavalla esineitä toisiinsa, kuten että lusikkaa, lautasta ja kuppia käytetään ruokailutilanteessa. Liikuntaleikit myös monipuolistuvat ja lapsi harjoittelee erilaisia samana toistuvia, rytmisiä liikkeitä, kuten kyykkyyn ylös -liikkeitä. (Lyytinen & Lautamo 2014, 226–227.)

Symbolileikissä lapsi pystyy mielikuvan kannattelemana esittämään toista henkilöä tai kuvaamaan esineellä toista esinettä. (Helsingin kaupunki 2008, 38.) Hän esimerkiksi kallistaa päätään ikään kuin nukkuisi ja syö tyhjästä lusikasta. Omaista on, että lapsi korvaa esineitä toisilla ja antaa niille uusia merkityksiä. Kehityksen edetessä merkityksen antaja ja kohde erottuvat selvemmin toisistaan. Halusta jakaa kokemuksia ja kommunikoida toisten kanssa, kertoo lapsen leikin laajeneminen toisiin ihmisiin. Lapsi voi leikissä muokata ympäröivää todellisuutta omien kiinnostusten tai halujen mukaisesti ja hän voi tehdä esimerkiksi tekoja (silittää isoa koiraa), jotka muuten pelottaisivat häntä. Nämä leikit ovat tärkeitä lapsen emotionaalille kehitykselle. (Lyytinen & Lautamo 2014, 227–228.)

Sääntöleikeissä lapsi harjoittelee sovittujen sääntöjen noudattamista. (Helsingin kaupunki 2008, 38.) Sääntöleikeistä, joita edustavat esimerkiksi lauta-, kortti- ja muistipelit, kiinnostuvat viisivuotiaat lapset. Piha- ja ulkoleikeissä, joihin osallistuu useita lapsia, tarvitaan myös sääntöjä. (Lyytinen & Lautamo 2014, 229.) Säännöt syntyvät leikissä niistä rooleista ja mielikuvitustilanteista, joiden pohjalta lapsi toimii. Lapset muodostavat mielikuvia ja rooliensa edellyttämiä yhteisiä sääntöjä leikin edetessä. Sääntöjen tulisi olla lasten itsensä hyväksymiä ja asettamia. (Hintikka, Helenius & Vähänen 2004, 52.) Sovitut säännöt, joista pidetään myös kiinni, luovat lapselle turvallisuutta ja kertovat minkälaista käyttäytymistä ei hyväksytä. Ne tarjoavat mahdollisuuksia kokea onnistumisia ja saada myönteistä palautetta odotusten mukaisesta toiminnasta. (Aro & Laakso 2011, 227.)

3.2 Leikin muodot

Leikin eri muotoja ovat rinnakkaisleikki, yhteisleikki ja yksinleikki (Helsingin kaupunki 2008, 38). Leikkiminen alkaa usein niin sanotuista rinnakkaisleikeistä, joissa lasta kiinnostaa erityisesti toisen lapsen leikki ja lelut joilla lapsi leikkii. Aikuinen on tärkeässä roolissa, leikkivälineiden jakajana sekä välittämässä lasten leikkitoiveita toiselta lapselta toiselle. (Karjalainen & Rouhento 2006, 5.) Rinnakkaisleikkiä leikitään 1,5-3 -vuotiaana (Helsingin kaupunki 2008, 38). Lapsen leik-

kimisen taidot alkavat kehittyä kekseliäisemmiksi puuhiksi vuorottelu- ja rakenteleikeistä. Lapsi ei vielä kykene leikkimään yksin, vaan leikkii rinnakkaisleikkejä touhuten omiaan toisten lasten seurassa. (Juusola 2011, 39.)

Sosiaalinen leikki eli yhteisleikki alkaa noin 3 -vuotiaana, jolloin leikeistä suurin osa on kuvitteluleikkejä (Helsingin kaupunki 2008, 38). Yhteisleikissä lapset leikkivät niin, että jokainen tekee oman osansa leikistä. Tämä on yksi kehittyneemmän sosiaalisen kanssakäymisen leikin muodoista. (Karjalainen & Rouhento 2006, 5.) Yksinleikit mahdollistuvat ja mielikuvitus kehittyy hurjaa vauhtia, ei ole mahdotonta, että mielikuvituskaveri saattaa muuttaa taloon asumaan (Juusola 2011, 42). Noin 3-4 -vuotiaana alkaa vuorotteleva leikki ja järjestyneempiä leikkejä leikitään jo yhdessä. 4-5 -vuotiaana rooli -ja mielikuvitusleikit alkavat vahvistua. Ryhmä- ja sääntöleikki taidot kehittyvät 5-6 -vuotiaana. (Helsingin kaupunki 2008, 38.) Leikin vuorovaikutuksellisuus ja aktiivisuus ovat lapsen älyllisen kehityksen kannalta tärkeitä, sillä ne harjaannuttavat ja työstävät niitä taitoja, joihin kasvattajat pyrkivät tietoisella toiminnallaan (Hintikka, Helenius & Vähänen 2004, 46–53).

3.3 Omaehtoinen leikki

Omaehtoinen eli lasten omatoiminen vapaa leikki on leikkiä, jossa lapset toteuttavat ja suunnittelevat itse omia tavoitteitaan. Lapset päättävät itse leikin sisällöstä, osallistujista sekä siitä milloin leikki alkaa ja päättyy. (Helenius & Korhonen 2012, 69.) Omaehtoisessa leikissä lapsi oppii paljon sellaisia taitoja ja asioita, jotka ovat tärkeitä hänelle myöhemmin. Omaehtoisessa leikissä mielikuvitus kehittyy, koska leikki on toimintaa mielikuvituksessa ja mielikuvien avulla. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapsi pystyy jo olemassa olevista elementeistä luomaan uutta toimintaa. Tämä mielikuvituksessa tapahtuva visiointi harjaannuttaa lasta myöhempisiin oppimis- ja työsuorituksiin. (Hintikka, Helenius & Vähänen 2004, 46–53.)

Omaehtoisessa leikissä keskittymiskyky ja itsekuri paranevat, sillä lapsi joutuu toimimaan vastoin omia sisäisiä impulssejaan ja halujaan. Leikki edellyttää lapsilta puhetta ja vuorovaikutusta. Organisoidessaan leikkiä lapset harjoittelevat tiedostamattaan abstraktia ajattelua ja ilmiöiden luokittelua. (Hintikka, Helenius & Vähänen 2004, 49–51.)

Lasten omaehtoinen leikki ilman aikuista on tärkeää lapsen itsesäätelyn kehittymisen kannalta. Saman ikäisten kanssa tasavertaisessa suhteessa lapset saavat palautetta omista toimistaan, oppivat kanssakäymisen taitoja ja voivat kokeilla erilaisia sosiaalisia rooleja. Tarvittaessa aikuisten on opastettava kädestä pitäen, miten kysytään kohteliaasti, pääseekö leikkiin mukaan. Lisäksi aikuinen on myös tukemassa lasta torjutuksi tulemisen aiheuttaman pettymyksen sietämisessä. (Aro & Laakso 2011, 226.)

4 LEIKIN MERKITYS LAPSEN KASVUSSA, KEHITYKSESSÄ JA OPPIMISESSÄ

Leikkitaitoja ja uusia asioita on turvallista opetella leikin maailmassa. Leikki on lapsille luontaista ja mieleistä toimintaa, jonka avulla harjoitellaan uusia taitoja ja läpikäydään kokemuksia. (Aro & Laakso 2011, 225.) Varhaislapsuudessa tapahtuva kehitys on merkittävä ja tärkeä perusta erilaisille taidoille ja tiedolle. Lapsen kehitys on jatkuvaa ja sitä tapahtuu jopa lapsen nukkuessa. Kokemukset varhaisvuosina muokkaavat lapsen tulevaa kehitystä. (Helsingin kaupunki 2008, 6–8.) Leikkiessään lapset pääsevät harjoittelemaan kielellisiä-, sosiaalisia- ja vuorovaikutustaitoja. Leikin avulla lapsi pääsee kehittämään kognitiivisia taitojaan muun muassa ongelmanratkaisukykyä. Leikkiessään lapsi oppii käsittelemään erilaisia tunteita, myönteisiä mutta myös kielteisiä. Leikkiessään lapsi voi käyttää omaa mielikuvitustaan, joka tuo mielihyvän ja onnistumisen tunteen. (Piironen-Malmi & Strömberg 2008, 83.)

4.1 Kielen kehitys

Kieli on keskeisessä osassa leikissä, koska omien mielikuvien jakaminen ja kertominen leikkijöiden kesken vaatii kieltä. Lapsen leikkiessä hänen kielellinen ilmaisunsa kasvaa ja kehittyä sekä hänen sanavarastonsa laajenee. Lapsen abstraktin ajattelun kehittyessä, lapsi oppii turvautumaan mielikuviin ja näin korvaa leikissä tarvittavat esineet mielikuvilla. Leikissä lapsi voi esimerkiksi kertoa muille leikkijöille: ”Me ollaan bussissa matkalla Korkeasaareen.” Kaikki ryhmän lapset tuovat leikkiin oman kokemuksensa ja oman vivahteensa. (Ojanen, Ritmala, Siiven, Vihunen & Vilen 2013, 202.)

Kieltä tarvitaan yhteyden saamiseen muihin ihmisiin, oppimiseen ja ajatteluun. Kieli välittää paljon sellaista tietoa meille, jota emme ehdi omaksua pelkästään kokemusten kautta. Kielellisten kykyjen kehitys lapsella alkaa jo sikiövaiheessa,

kun syntymätön vauva kuulee ääniä ulkomaailmasta. Vauva elää kohdussa perheen ja äidin elämänrytmiä tunnistaen tuttuja ääniä. Vauvassa alkaa heti syntymän jälkeen nopeatahtinen kehitys. Hän prosessoi kaikkea kokemaansa, näkemäänsä ja kuulemaansa aktiivisesti jo ennen kuin oppii ensimmäisiä sanojaan. Leimallista varhaiselle kielenkehitykselle onkin se, että lapsi ymmärtää huomattavasti enemmän kuin puhuu itse. Vauva omaksuu hyvin paljon tietoa ensimmäisen elinvuotensa aikana. Hän kerää vaikutelmia lähipiiristään, ja kaiken aikaa hänen kehossaan tapahtuu sekä henkistä että fyysistä erikoistumista. (Suvilehto 2016, 149–150.)

Lapsi oppii uusia asioita ja jäsentää havaintojaan kielen kautta. Puhe ja kieli ovat lapselle välineitä, joiden avulla hän voi olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Kielen avustuksella lapsi oppii suunnittelemaan omaa toimintaansa etukäteen ja ohjaamaan toimintaansa. Kielellä on myös suuri vaikutus siihen, miten lapsi näkee itsensä omana yksilönään. Ennen kuin lapsi osaa itse puhua, hän ymmärtää sanoja ja kieltä. Lapsi tunnistaa oman nimensä ja esimerkiksi sana ”ei” opitaan hyvin varhain. Toisen ikävuoden alkaessa lapsi oppii vilkuttamaan, kun poistutaan huoneesta ja sanomaan ”hei hei”. Lapsi oppii ensimmäisiä sanojaan myös elekielen avustuksella. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Pulkkinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 41.) Voimakkaammin lapsen kielellinen kehitys tapahtuu neljän ja kahdeksan ikävuoden välillä (Suvilehto 2016, 151).

Vanhemmat voivat tukea arjen vuorovaikutustilanteissa lapsen kielellistä kehitystä. Luonnostaan se tapahtuu eleiden, ilmeiden, sanallisen leikkittelyn ja puheen kautta. Sana- ja laululeikit, lorut, riimit ja lepertelykieli antavat tuntumaa lapselle siitä, kuinka sanat rytmittyvät ja rakentuvat. Arjessa niitä voi yhdistää erilaisiin tapahtumiin, kuten kylpemis-, pukemis- ja ruokailutilanteisiin. Aikuinen edesauttaa lapsen kielenkehitystä ja jaetun tarkkaavaisuuden oppimista lukemalla lapselle. Moniaistiset kokemukset ja sanojen merkitykset piirtyvät muistiin ja yhdistyvät keskenään miellyttävässä yhteydessä. Toistuvien loru- ja riimileikkien kautta lapsi oivaltaa, että sanat antavat asioille ja esineille nimet. Fyysisemmin sanat ja asiat välittyvät lapselle, mitä pienemmästä lapsesta on kyse. Aluksi lapsi harjoittelee keskustelua ilmein, elein, äänin ja liikkein, kunnes mukaan tulevat

ensimmäiset sanat ja tavut. Aikuisen ja lapsen varhainen vuorovaikutus on korvaamatonta – ja kääntäen, vähäinen vanhemman ja lapsen yhdessäolo on uhka lapsen kielellisille taidoille. (Suvilehto 2016, 149–150.)

Leikki tarjoaa puitteet myös lapsen toiminnan kielellistämiseksi, mikä tarkoittaa lapsen sen hetkisen tunnetilan tai toiminnan kuvaamista sanallisesti. Kielellistämällä tuetaan lapsen itsesäätelyn kehittymistä, tarjoamalla kieltä omien tunteiden ja toiminnan säätelyn ja arvioinnin välineeksi. Aikuinen voi lapsen leikkiä seuraamalla lisätä ymmärrystään lapsen tavasta ajatella ja jäsentää asioita. (Aro & Laakso 2011, 225–226.)

4.2 Fyysiset ja motoriset taidot

Motorinen kehitys ensimmäisen elinvuoden aikana on valtaisa, kun vauvasta kehittyy käsillään leluja monipuolisesti käsittelevä ja itsenäisesti kävelevä yksilö. Motorisen kehityksen ajatellaan olevan seurausta monipuolisesta vuorovaikutuksesta niin yksilön ja ympäristön kuin yksilön sisäisten järjestelmien sekä uusien motoristen taitojen vaatimusten välillä. Opetellessaan esineiden käsittelyn -ja liikkumisen taitoja, oppii lapsi samalla uusia kognitiivisia taitoja. Tämä auttaa lasta tunnistamaan esineitä ja erilaisia pintoja. Liikkuminen itsenäisesti vie vauvan uusiin tilanteisiin ja samalla lapsen sosiaalinen ympäristö ja suhde aikuisiin muuttuvat. Keskeisellä sijalla ensimmäisen vuoden aikana on tasapainotaitojen ja kehon hallintaan liittyvän asentokontrollin kehittyminen, joka luo pohjan liikkeille. Asentokontrollissa keskeistä kehityksessä on niskan, ylävartalon, silmien, nivelten ja lantion lihasten hallinta. Ensimmäisenä kehittyy pään hallinta, joka mahdollistaa tarkan havainnoinnin näön ja tasapainoelinten asentotiedon ansiosta. Motorisella kehityksellä on nähty olevan ensimmäisten elinkuukausien aikana yhteys ydinmielen kehittymiseen. (Viholainen & Ahonen 2014, 248–249.)

Motorinen kehitys näkyy kävelemään oppimisen jälkeen paitsi uusien yhä vaativampien taitojen oppimisena, mutta myös jo opittujen taitojen laadullisina muutoksina. Ensimmäisen elinvuoden aikana lapsi oppii poimimaan käsillään esineitä

ja liikkumaan itsenäisesti. Toisena ikävuotena opittuja taitoja vahvistetaan ja laajentuminen uusiksi taidoiksi alkaa. Kolmannen ikävuoden aikana lapsi oppii heittämään palloa, juoksemaan ja hyppimään tasajalkaa. Kynällä piirtämisestä aletaan samoihin aikoihin kiinnostua, mutta oikea kynäote vakiintuu yleensä nelivuotiaana tai sitä myöhemmin. Kouluikään saakka näissä taidoissa ja vielä sen jälkeenkin tapahtuu paljon laadullisia muutoksia, jotka tekevät liikkumisesta joustavaa ja sujuvaa. (Viholainen & Ahonen 2014, 250–251.)

Varhaisina vuosina lapsen pääasiallisena toimintamuotona on leikki, joka sisältää runsaasti motorista toimintaa. (Viholainen & Ahonen 2014, 253.) Lapsen leikkiessä monipuolisesti hänen hieno- ja karkeamotoriset taitonsa kehittyvät. Hienomotorisia taitoja ovat silmän ja käden yhteistyötä vaativat taidot. Karkeamotorisiataitoja ovat kehon suurilla lihasryhmillä tehdyt liikkeet, kuten liikkumisentaidot. Lasten kehitys on hyvin yksilöllistä ja aina tietyn herkkyykskauden mukaisesti he kiinnostuvat erilaisista leikeistä. Karkeamotoriset valmiudet kehittyvät erityisesti liikunnallisten leikkien kautta. Hienomotoriset valmiudet kehittyvät erilaisten rakennusleikkien ja piirtämisen avulla. Aikuisen on tärkeintä rohkaista ja kannustaa lasta erilaisten leikkien pariin. Näin lapsi saa erilaisia kokemuksia ja taitoja sekä onnistumisten kautta rohkeutta kokeilla uusia leikkejä. (Karjalainen & Rouhento 2006, 6.)

Leikki on myös sosiaalista toimintaa. Lapsi, jolla on motorisia vaikeuksia, voi olla ikätovereitaan heikommat leikkitaidot. Motoristen taitojen puutteellisuuden vuoksi, lapsi saattaa jäädä sosiaalisen toiminnan ulkopuolelle, sillä toiset lapset eivät huoli mukaan kaveria, joka kaataa ja sotkee tavaroita. (Viholainen & Ahonen 2014, 253.) On tärkeää, että aikuinen tukee lasta tällaisissa tilanteissa sekä huolehtii monipuolisesta oppimisympäristöstä, jossa lapsi pääsee harjoittelemaan motorisia perustaitoja (Pönkkö & Sääkslahti 2012, 136).

4.3 Sosiaaliset taidot

Leikkiessä lapsen sosiaaliset taidot kehittyvät. Sosiaalisilla taidoilla tarkoitetaan lapsen valmiuksia, joiden avulla hän selviytyy erilaisista arjen tilanteista, esimerkiksi pääsee mukaan leikkiin tai on itse aloitteellinen. Sosiaaliset taidot edellyttävät lapselta empatiakykyä eli kykyä havainnoida toisten tunteita, ajatuksia ja ennakoida oman toimintansa seurauksia. Lapsen on hyvä osata ilmaista ja ymmärtää omia tunteitaan ja osata käyttää niitä kulloiseenkin tilanteeseen sopivalla tavalla. Lapsen sosiaalinen kompetenssi sisältää ja muodostuu useista eri taidoista, näitä ovat muun muassa auttaminen, kuunteleminen, kommunikointi, itsesäätely ja tunnetaidot kuten empatia ja omien impulssien hallinta, sosiokognitiiviset taidot, kuten tulkinnat ja havainnot, sekä osallisuuden ja kiintymyssiteen, kuten yhteisöllisyyden ja kuulumisen kokemuksen. (Nurmi ym. 2014, 61.)

Lapsen oma sosiaalinen kompetenssi kasvaa sekä laajenee kolmen ja kuuden ikävuoden välillä, tällöin lapsi oppii paremmin kuvaamaan tilanteita kielellisesti. Kielitaidon kehittyessä myös rooli- tai mielikuvitusleikkejä leikitään useammin muiden lasten kanssa, koska on helpompi tulla ymmärretyksi. Lapsi oppii pikkuhiljaa ymmärtämään miten hänen oma käyttäytymisensä vaikuttaa leikin kulkuun leikkitalanteessa. Lapsen iän lähestyessä esikouluikää hän osaa jo ottaa huomioon muiden lasten mielipiteitä ja odottamaan vuoroaan. Yhteisten leikkien avulla lapsi pääsee harjoittelemaan erilaisia taitoja. (Nurmi ym. 2014, 62.)

Sosiaalisia- ja tunnetaitoja aletaan yleensä opettaa johdonmukaisesti esimerkiksi päiväkodissa lasten ollessa 4-vuotiaita. Tällöin kognitiiviset taidot ovat jo riittävästi kehittyneet. Myös ymmärrys toisten ihmisten tunteista alkaa tarkentua. 4-vuotias osaa rauhoittua ryhmässä ja osaa keskittyä ongelmanratkaisuun. (Kanninen & Sigfrids 2012, 182.) Sosiaalisten taitojen merkitys korostuu erityisesti koulun aloituksessa (Karjalainen & Rouhento 2006, 5).

4.4 Vuorovaikutus

Vuorovaikutus on keskustelua ja yhdessäoloa. Kuuntelemalla, puhumalla, kokeamalla ja tuntemalla lähetetään viestejä puolin ja toisin. Lapsen aistit, tunteet, koko persoona, hermojärjestelmä ja jopa lihakset ovat aktiivisia vuorovaikutustilanteissa. Ihminen viestii toiselle omista ajatuksistaan tekemää mielikuvaa vuorovaikutustilanteessa, josta vastaanottaja muokkaa omansa ja viestii toiselle sen takaisin. Tavoitteena lapsen kehitystä ajatellen on hyvä vuorovaikutus hänen ympärillään olevien muiden ihmisten kanssa. Tämän kehittyminen ja oppiminen onnistuu tilanteessa, jossa lapsi voi aktiivisesti osallistua tilanteisiin, jotka ovat monimuotoisia ja vastavuoroisia. Kohtaamisilla on merkitystä kasvatustilanteissa. Kasvattajan tulee olla tietoinen lapsen tavasta ilmaista tarpeita ja tunteita sekä tuntea lapsen kokemusmaailmaa ja lapsen tapaa tuntea ympäristöä. Perustan kommunikaatiolle muodostaa se, millä tavoin kaksi ihmistä kohtaa toisensa. (Kontu & Suhonen, 2008, 110–111.)

Jo heti synnyttyään lapsi on halukas ja valmis vuorovaikutukseen (Suvilehto 2016, 146). Lapsen sosiaalinen kehitys alkaa jo siinä vaiheessa, kun hänellä ei vielä ole minkäänlaisia sosiaalisia suhteita. Pohja kaikelle kehitykselle on lapsen luottamus vanhempiin. Ensimmäisen ikävuoden aikana muodostuu lapsen ja vanhempien välille kiintymyssuhde, jonka lapsi sisäistää automaattiseksi reagoititavaksi läheisissä ihmissuhteissa. Se näkyy hänen leikeissään, ystävyys-suhteissaan sekä myöhemmin aikuisiän parisuhteessa ja omassa vanhemmuudessa. (Juusola 2011, 113.) Ensimmäiset kaksi ja puoli ikävuotta ovat kriittinen aika kiintymyssuhteen syntymiselle. Tähän mennessä se on joko saavutettu tai jäänyt turvattomaksi. (Keltikangas-Järvinen 2010, 154.) Tärkeintä lapselle on vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa. Varhaista vuorovaikutusta tukemalla tuetaan samalla myös lapsen kielellistä eli kognitiivista kehitystä että emotionaalista ja sosiaalista kehitystä. (Ketonen, Launonen, Ikonen, Salmi, Palmroth, Röman & Mattinen 2014, 201.)

Lapsen ja vanhemman vuorovaikutus pitää sisällään suuren määrän arjen kohtaamisia, joissa välitetään ja vaihdetaan tunteita ja tietoa. Pienen vauvan kanssa

vuorovaikutus tapahtuu arjen hoivatilanteissa, kuten esimerkiksi imetyksen ja pukemisen yhteydessä. Myöhemmin vuorovaikutustilanteissa hoivan rinnalla korostuvat lapsen kasvattaminen, ohjaaminen ja opettaminen sekä kokemukset muiden ihmisten kanssa. Vanhempi tarjoaa lapselle virikkeitä, opettaa erilaisia taitoja ja valmiuksia, valvoo hänen turvallisuuttaan ja ohjaa toimimaan perheen ja yhteisön sääntöjen mukaisesti. Vanhemman osuus vuorovaikutustilanteiden säätelyssä varhaisessa vaiheessa on merkittävämpi kuin lapsen, mutta jo aivan pieni vauva vaikuttaa käyttäytymisellään ja ominaisuuksillaan vanhempaansa ja tämän käyttäytymiseen sekä vuorovaikutussuhteeseen. (Aro & Laakso 2011, 60–61.)

4.5 Identiteetti ja temperamentti

Leikkiessään lapsi rakentaa samalla omaa identiteettiään tutkimalla, kokeilemalla ja harjoittelemalla erilaisia rooleja. Leikkiessään lapsi saa positiivisia kokemuksia muilta lapsilta ja oppii luottamaan leikkikavereihinsa. Mikäli lapsi tuntee, että häntä ei rakasteta tai hänet sivuutetaan herkästi lapsi voi leikin kautta käsitellä myös näitä kielteisiä tunteita ja kokemuksia. Leikkiessään omia vapaita leikkejä lapsi pääsee selkeyttämään omia ajatuksiaan. Omaehtoisen leikin tutkimisen ja kokeilun kautta lapsi hahmottaa sitä kuka ja millainen hän on. On kuitenkin tärkeää, että lapsi saa omalla leikilleen aikuisten hyväksynnän ja arvostuksen. (Hintikka ym. 2004, 25–30.)

Leikki on erityisen keskeistä lapsen persoonallisuuden ja oman minäkuvan muodostumisessa. Erilaisten leikkien ja roolien kautta lapsi samalla rakentaa omaa identiteettiään. Lapsen tulisi saada kokea eri tuntemuksia ja onnistumisen kokemuksia seuraavilla osa-alueilla: ”minä osaan”, ”minä olen” sekä ”minulla on”. Leikkiessään lapsi oppii niin ympäröivästä maailmasta, kuin itsestään. Hän kokee onnistumisen ja oppimisen iloa, mutta myös epäonnistumisia. Näin lapsi saa tietoa omista taidoistaan ja tiedoistaan ja ymmärtää myös mitä ei vielä osaa niin hyvin. Leikin kautta lapsi vahvistaa luottamusta itseensä. On tärkeää, että lapsi hyväksytään ja häntä rakastetaan omana itsenään, omien piirteidensä kanssa. Lapsen tulee saada kokea onnistumisen tunnetta, eikä vanhempien tai kasvattajien tule

tehdä kaikkea lapselle valmiiksi. (Ojanen ym. 2013, 203.)

Leikkien kautta ja leikkiessään lapsi pääsee käsittelemään eri tunteita, joita lapsen kokemat asiat hänessä aiheuttavat ja herättävät. Leikkiessä lapsi voi käydä läpi surua tai ahdistusta herättäviä tunteita, mutta myös rakkautta ja iloa. Leikkeissä lapsi kohtaa muita lapsia ja saa tärkeitä kokemuksia ja vastakaikua siitä miten lapsen omat tunteet ja hänen toimintansa leikkitilanteissa vaikuttaa muihin leikkijöihin. Lapsi saa myös palautetta muilta leikkijöiltä. (Ojanen ym. 2013, 203.)

Temperamentilla tarkoitetaan biologispohjaista lapsen synnynnäistä taipumusta reagoida sisäisiin tunnetiloihin ja aistimuksiin sekä ulkoisiin ärsykkeisiin. Meillä jokaisella on oma temperamentti ja omat reagoimistyyliä ja toimintatavat. Temperamentti selittää miksi joku asia voi olla yhdelle mielekästä ja helppoa, kun taas toiselle tuskallista ja ahdistavaa. Lapset aivan kuten aikuisetkin ovat jokainen omia yksilöitä. Temperamenttipiirteitä, joita kaikilla ihmisillä ilmenee, ovat esimerkiksi sensitiivisyys, rytmisyys, aktiivisuus, ennustettavuus, sopeutuvuus, sinnikkyys, mieliala sekä lähestymis- tai vetäytymistäipumus. (Kanninen & Sigfrids 2012, 35–36.) Temperamentti määrää sen, miten lapsi kokee ja suhtautuu saamaansa kasvatukseen. Temperamentti myös vaikuttaa siihen, millaista kasvatusta lapsi saa ja miten vanhemmat kokevat itsensä kasvattajana lapsen temperamentin myötä. (Keltikangas-Järvinen 2014, 31.)

Lapsen temperamenttia ja sen piirteitä voidaan ryhmitellä esimerkiksi kolmeen eri luokkaan: helposti hoidettava lapsi, haastava lapsi ja hitaasti lämpiävä lapsi. Helposti hoidettava lapsi on sosiaalinen, iloinen, ei kovin pelokas eikä reaktioherkkä, kohtalaisen aktiivinen, tarkkaavainen, sinnikäs ja ennakoitavissa oleva. Haastava lapsi on hitaasti rauhoittuva, hyvin aktiivinen, ei kovinkaan sosiaalinen, reaktioherkkä ja vaikeuksia jaksaa ponnistella. Hitaasti lämpenevä lapsi on hitaasti rauhoittuva, omaa matalan aktiivisuustason, ei kovinkaan sosiaalinen, ei reaktioherkkä tai pelokas sekä kohtalaisen tarkkaavainen. Todellisuudessa harva lapsi on täysin edellä mainittujen kuvausten mukainen, mutta samoja kuvaavia temperamenttipiirteitä voi löytää. Näissä luokitteluissa temperamentti määrittyy lapsen vanhemman kuvausten ja kokemuksen kautta. Kokemus siitä miten vai-

keasti tai helposti tyynnytettävä lapsi on. Erilaiset toimintamallit muodostuvat kuitenkin aina vuorovaikutuksessa kasvattajien kanssa. Esimerkiksi se lyökö lapsi vihaisena toista lasta, tätä ei voida selittää temperamentilla. (Kanninen & Sigfrids 2012, 40–41.) Lapsen temperamentti vaikuttaa myös siihen kuinka lapsi oppii uutta tai vaikkapa unirytmiiin (Kanninen & Sigfrids 2012, 41–42).

4.6 Kouluvalmiudet ja tehtävätaidot

Kouluvalmiuksilla tarkoitetaan lapsen kypsyyttä ja kykyä selviytyä ryhmässä, kuunnella ja noudattaa ohjeita, toimia pitkäjänteisesti ja keskittyneesti. Lapsen tulee osata kertoa suullisesti omista asioistaan sekä tunteistaan. Koulumaailmassa tarvitaan myös käden ja silmän yhteistyökykyä sekä motorisia taitoja. Kouluvalmius ei tarkoita, että lapsen pitää osata lukea tai laskea, ne taidot opetellaan yhdessä koulussa. Sosiaaliset taidot ja valmiudet, eli toisen ihmisten huomioiminen, kuunteleminen ja oman vuoron odottaminen ovat ensisijaisen tärkeitä kouluvalmiuksia. Esiopetuksessa näitä taitoja harjoitellaan, jo ennen koulun aloitusta. Samoin varmistetaan, että lapsi osaa itse pukeutua, selviytyy itse wc-käynneistä sekä ruokailusta. On tärkeää luoda lapselle kunnioittava, rakastava ja jokaisen yksilöllistä kasvua ja kehitystä tukeva oppimisympäristö, näin lapsi saa hyvä valmiudet tulevaisuuteen. (Ojanen ym. 2013, 184–185.)

Leikin avulla lapsi oppii muun muassa pitkäjänteisyyttä sekä suunnittelutaitoja. Näitä tärkeitä taitoja lapsi tarvitsee myös aloittaessaan koulun. Lapsen leikkiessä myös havaintomotoriset taidot harjoittuvat kuten suuntien tajuaminen sekä silmän- ja käden yhteistyö paranee. Nämä havaintomotoriset taidot ovat perusteita kouluvalmiuksille eli muun muassa lukemiselle, laskemiselle ja itsenäistyvälle käytökselle koulumaailmassa. (Karjalainen & Rouhento 2006, 6.)

Lapsen hienomotoriset taidot, kuten kynäote, jota tarvitaan kirjoittamisessa, piirtämisessä ja askartelussa kehittyvät esikoulun ja koulun aloittamisen aikoihin. Lisäksi laadullinen muutos tapahtuu lapsen ajattelussa: hän alkaa yhdistellä asioita

ja luokitella esineitä ja ymmärtämään syy-seuraussuhteita. Lapsi opettelee samaan aikaan toimimaan sosiaalisissa tilanteissa niiden vaatimalla tavalla. Hän opettelee hahmottamaan, miten jokaisen käytös vaikuttaa ryhmän yhteistoimintaan ja käsittelemään ristiriitoja. Lapsilla on usein voimakkaita mielipiteitä uuden kehitysvaiheen alussa siitä, mikä on oikein ja mikä väärin. Lapsen odotetaan myös saavan tietynlaisia valmiuksia kouluiässä, kuten lukemaan ja kirjoittamaan, keskustelemaan ja oppivan kuuntelemaan. Tähän lasta valmentavat niin sanottu leikkilukeminen ja -kirjoittaminen, jossa häntä leikin lomassa innostetaan suullisen ja kirjoitetun kielen havainnointiin. Esikoulussa saadut kielelliset tietoisuudet, pohjustavat koulussa vaadittavia kirjoitus-, luku ja ilmaisutaitoja. (Suvilehto 2016, 150–151.)

5 VARHAISKASVATUKSEN ROOLI MAAHANMUUTTAJALAPSEN TUKENA

Maahanmuuton lisääntyessä Suomessa myös maahanmuuttajalasten määrä varhaiskasvatuksessa kasvaa jatkuvasti. Monikulttuurisuuden kirjo näyttäytyy runsaana jo useissa päiväkodeissa, etenkin pääkaupunkiseudulla. Varhaiskasvatuksen työntekijöillä on tärkeä rooli maahanmuuttajalasten integroitumisessa päivähoitoon sekä suomalaiseen yhteiskuntaan. (Halme & Vataja 2011, 5.)

5.1 Varhaiskasvatuksen perusteet

Varhaiskasvatus on lasten syrjäytymistä ehkäisevä ja yhdenvertaisuutta sekä tasa-arvoa edistävä palvelu. Varhaiskasvatussuunnitelman uusista perusteista 18.10.2016 on määrännyt Opetushallitus uuden 1.8.2015 voimaan tulleen varhaiskasvatuslain (36/1973) mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on antaa paikallisille suunnitelmille yhteinen perusta. Se ohjaa varhaiskasvatuksen toteuttamista, järjestämistä ja kehittämistä sekä edistää yhdenvertaisen ja laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat otetaan käyttöön 1.8.2017 alkaen. (Opetushallitus 2016, 8, 14.)

Varhaiskasvatuksessa leikki on keskeinen toimintatapa. Tehtävänä on tarjota erilaisia leikki mahdollisuuksia lapsille. Leikki edistää lapsen hyvinvointia, kehitystä ja oppimista. Oppimista edistävät elementit, kuten yhdessä tekeminen, innostus ja omien taitojen haastaminen, yhdistyvät keskeisesti leikissä. Lorut, laulut, sanaleikit ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee hyvinvointia ja oppimista. Lapsille suunnatun median ja lasten kulttuurin tunteminen auttaa ymmärtämään lasten leikkejä. Varhaiskasvatushenkilöstön on tärkeä keskustella leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista myös huoltajien kanssa. Tällä tavoin leikkien jatkumista voidaan edistää varhaiskasvatuksessa ja kotona. (Opetushallitus 2016, 38–39.)

Kasvamme kielellisesti ja kulttuurisesti hyvin moninaisessa maailmassa. Sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitys korostuu ja ne ovat tärkeitä. Kulttuuriseen osaamiseen sisältyy taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää ihmisten eri näkemyksiä sekä kyvyn reflektoida omia asenteita ja arvoja. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ymmärtää muita ja ilmaista itseään on tärkeä merkitys omalle identiteetille, hyvinvoinnille ja toimintakyvylle. Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisista, erilaisista kulttuureista tuleviin ihmisiin sekä heidän kieleensä. Varhaiskasvatus henkilöstö toimii mallina moninaisuuden myönteisestä kohtaamisesta. Lapsia kannustetaan ja ohjataan olemaan ystävällisiä ja noudattamaan hyviä tapoja. Lapsia myös tuetaan oman kulttuuri-identiteetin rakentamisessa. (Opetushallitus 2016, 22–23.) Yksi tapa toteuttaa monikulttuurisuuskasvatusta on pitää kiinni varhaiskasvatuksen perusperiaatteista, mutta tuoda mukaan muista kulttuureista esimerkiksi juhlapyhiä ja tärkeitä tapoja (Eerola-Pennanen 2012, 241).

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti monikielisten ja vieraskielisten lasten itsetunnon, kieli- ja kulttuuri-identiteetin sekä kielitaidon kehittymistä. Suomen kielen taidon kehittymistä edistetään kohti asetettuja tavoitteita kielitaidon jokaisella eri osa-alueella, lapsen yksilöllisten edellytyksien ja tarpeiden mukaan. Lapsen huoltajille kerrotaan lisätietoa suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, menetelmistä ja sen sisällöstä. Huoltajien kanssa jutellaan perheen kieli- ja kulttuurivalinnoista, monikielisten lasten identiteetin rakentumisesta sekä oman äidinkielen ja muiden kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä lapsen kasvussa. (Opetushallitus 2016, 48.) Väärinymmärryksiä välttämiseksi ja hyvän päivähoiton laadun takaamiseksi henkilökunnan antama palveluohjaus on avainasemassa (Halme & Vataja 2011, 65). Esimerkiksi tulkkia tulee käyttää tarvittaessa vanhempien kanssa käytävissä keskusteluissa, näin varmistetaan, että molemmat osapuolet tulevat ymmärretyksi (Opetushallitus 2016, 48).

Varhaiskasvatushenkilöstön tärkeänä tehtävänä on myös pohtia, kuinka toimia, jos päiväkodin ja perheen kasvatuskäytännöt ovat hyvin erilaisia. Esimerkiksi jos vanhemmat kieltävät lasta osallistumasta liikunta- tai musiikkihetkiin, on tärkeä keskustella vanhempien kanssa liikunnan ja musiikin merkityksestä lapsen oppimisen ja kehittymisen kannalta. Perheiden kuunteleminen ja erilaisten tapojen

kunnioitus on tärkeää, mutta tulee muistaa, että varhaiskasvatuksen perustana toimivat lait, säännökset ja ihmisoikeussopimukset, joiden mukaisesti täytyy työskennellä. (Halme & Vataja 2011, 76–77.)

5.2 Maahanmuuttajalapsen päivähoidon aloittaminen

Aloittaessaan varhaiskasvatuksessa osa lapsista tutustuu vasta silloin suomalaiseen kulttuuriin ja suomen kieleen. Varhaiskasvatus on tukena lapsen kotoutumisessa suomalaiseen yhteiskuntaan. (Opetushallitus 2016, 48.) Yhtenä lapsen kotoutumista ja päiväkotiin sopeutumista edistävänä tekijänä voidaan pitää leikkiä. Kaikissa kulttuureissa leikin merkitystä ei välttämättä nähdä yhtä tärkeänä kuin Suomessa, vaan leikki saatetaan mieltää lähinnä ajanvietteenä. Joissain kulttuureissa lapset saattavat olla enemmän apuna kodin askareissa kuin leikkimässä. Päiväkodin työntekijöillä on tärkeä rooli kertoa vanhemmille leikin tärkeydestä. Työntekijät voivat auttaa leikin siirtymistä kotiin kertomalla millaisia leikkejä päiväkodissa leikitään sekä mistä heidän lapsensa erityisesti pitää ja mitä hän on oppinut erilaisten leikkien ja pelien avulla. (Halme & Vataja 2011, 89.)

Lelujen merkitys saattaa olla myös tuntematon maahanmuuttajavanhemmille ja lapselle. Siksi juuri päiväkodin aloittanut lapsi saattaa olla hämmentynyt lelujen määrästä ja hänen voi olla hankala aloittaa leikkiä ja keskittyä. Tämä saattaa olla yksi ensimmäisistä kerroista kun lapsi harjoittelee leikkitaitojaan ja hänen taitonsa leikkiä todennäköisesti vastaavat pienemmän lapsen taitoja. Lapsen voi olla haastava ymmärtää, ettei leluja voi ottaa toiselta kädestä, vaan niitä tulee osata jakaa. Lapsen harjoitellessa leikkitaitojaan on hyvä luoda lapselle oma leikkitila, jossa hän saa rauhassa, mutta työntekijän tukiessa, tutustua leikkimiseen ja leluihin. Työntekijän on hyvä laskeutua leikkimään lapsen tasolle. Työntekijä voi ohjata lasta mallittamalla ja sanoittamalla leikkiä sekä auttamalla viemään leikkiä eteenpäin. (Halme & Vataja 2011, 89–90.) Työntekijän tulisi antaa lapselle tukea, kärsivällisyyttä, ohjausta ja aikaa. On tärkeää, että työntekijällä on herkkyyttä sekä vahvaa pedagogista osaamista. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 87.) On

myös hyvä, että lapsen ympärillä on muita lapsia, joilta lapsi voi ottaa mallia leikkimiseen (Halme & Vataja 2011, 27).

Lapsen puutteellinen kielitaito voi aiheuttaa väärinkäsityksiä lasten välillä, joten on hyvä että työntekijä on tukemassa selvittelyä (Halme & Vataja 2011, 90). Lapsi saattaa esimerkiksi sekoittaa kieliä keskenään käyttämällä samassa lauseessa puhumiensa kielten sanoja sekaisin (Nurmilaakso & Välimäki (toim.) 2011, 87). Työntekijä voi esimerkiksi olla mukana jakamassa leluja, jotta vältyttäisiin väärinymmärryksiltä ja riitatilanteilta. Lasten jakaminen leikkipareihin ja ryhmiin voi olla välillä tärkeää, jotta lapsilla on mahdollisuus pitkäkestoiseen leikkiin, jota he voivat jatkaa myös myöhemmin. (Halme & Vataja 2011, 90.)

5.3 Maahanmuuttajalapsen oman äidinkielen ja suomen kielen tukeminen

Varhaiskasvatuksen työntekijöillä on tärkeä rooli huolehtia, että lapsi voi leikkiä niin omalla kuin suomen kielellä päivän aikana. Jos lapsella on mahdollisuus leikkiä äidinkielellään, leikit ovat silloin usein pitkäkestoisempia, monipuolisempia ja idearikkaampia. Tämän takia onkin tärkeää, että lapselle luodaan mahdollisuus leikkiä omalla äidinkielellään sekä päivähoitossa että kotona. (Halme & Vataja 2011, 89.) Kun ensikieltä tuetaan suomen opettamisen ohella, voidaan lapselle luoda hyvä pohja kielelliselle ajattelulle. Oma äidinkieli on oppimisen perusta ja toimii ajattelun sekä tunteen kielenä. On tutkittu, että oman äidinkielen opetusta saaneet lapset pärjäävät koulussa paremmin kuin lapset, jotka eivät osallistuneet oman äidinkielen opetukseen. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 87.) Maahanmuuttajalapset oppivat noin vuodessa puhumaan ja ymmärtämään uutta kieltä, jos he ovat päivähoitossa ja pääsevät toimimaan vertaisryhmissä (Hintikka, Helenius, Vähänen, 2004, 35).

Mahdollisuutta leikkiä omalla äidinkielellä ei aina kuitenkaan ole, jos lapsi on ryhmässään ainoa kielensä edustaja. Tällaisissa tilanteissa kodin rooli lapsen äidinkielen tukemisessa muodostuu keskeiseksi. Olisi hyvä jos perheellä olisi toinen samaa kieltä puhuva ystäväperhe, jonka kanssa he voisivat tavata säännöllisesti.

On erityisen tärkeää, että lapset pääsisivät tapaamaan samaa kieltä puhuvia lapsia, jottei ainoa kuultu kieli olisi niin sanottua aikuisten kieltä. (Cunningham 2011, 79.) Päiväkodissa olisi myös hyvä huomioida, että kyseisille lapsille on tarjolla omakielisiä kirjoja ja satukasetteja. Kirjastot järjestävät välillä eri kielisiä satuhetkiä, joihin päiväkodeilla on hieno mahdollisuus osallistua. (Halme & Vataja 2011, 18.) Myös maahanmuuttajalapsien isovanhempia tai vanhempia sisaruksia voidaan kutsua päiväkotiin lukemaan satuja (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 88). Lisäksi yksi mahdollisuus tukea lasten äidinkieltä ja kulttuuria on tehdä yhteistyötä päiväkodin ja monikulttuuristen järjestöjen sekä yhteisöjen välillä. Monet järjestöt ovat teettäneet eri kielisiä materiaaleja sekä järjestävät tapahtumia. Näistä on hyvä tiedottaa vanhempia. (Halme & Vataja 2011, 18.) Oman kulttuurin ja äidin kielen säilyttämisestä ja kehittämisestä vastuu on kuitenkin aina lasten vanhemmilla (Opetushallitus 2016, 48).

5.4 Oppimisympäristö ja erilaiset leikit maahanmuuttajalapsen tukena

Eri teemaiset leikit ja laadukas oppimisympäristö ovat tärkeitä maahanmuuttajalapsille. Ne edistävät lapsen integroitumista ja suomen kielen oppimista. Päiväkodin leikkipisteiden tulisi houkutella lapsia monipuoliseen toimintaan, suomen kielen käyttöön ja sosiaaliseen kanssakäymiseen muiden lasten kanssa. Monipuolisten leikkipisteiden avulla päiväkotipiiri pitää huolta, että maahanmuuttajalapsi saa virikkeitä kielen oppimiseen monien aistien kautta. (Halme & Vataja 2011, 91–94.) Varhaiskasvatusikä antaa myös mahdollisuuden parantaa taitoja, joissa lapsella saattaa olla kehittymisen tarvetta. Leikin kautta sekä lapselle tunnusomaisilla oppimistavoilla ja -menetelmillä voidaan suuresti vaikuttaa lapsen erilaisten taitojen kehittymiseen. (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 5.) Seuraavaksi esittelemme muutamia menetelmiä ja leikkejä, jotka on todettu toimiviksi maahanmuuttajalasten kanssa (Halme & Vataja 2011, 28).

Yksi monista lasten kanssa käytettävistä menetelmistä on Monika Riihelän kehittämä sadutus. Sadutus soveltuu kaikenikäisille lapsille kielitaustasta riippumatta (Halme & Vataja 2011, 28). Saduttamalla maahanmuuttajalapsia voidaan edistää

eri kulttuurien ymmärtämistä sekä arvostamista. Samalla voidaan tuoda heidän ääntään kuuluviin olosuhteissa, joissa se saattaa helposti unohtua. (Karlsson 2014, 111.) Menetelmän avulla motivoida lasta tutkimaan kieltä ja samalla voidaan tarkastella suomen kielen saloja lasten luomien satujen kautta. Sadutuksen avulla voidaan rohkaista lasta ilmaisemaan itseään ja kommunikoimaan monipuolisemmin. Lisäksi se auttaa lasta huomioimaan erilaisia näkökulmia sekä tukee lasta olemaan aktiivinen ja aloitteellinen. Sadutuksen tukena voidaan käyttää kuvia, kortteja ja erilaisia esineitä, joiden avulla voidaan edistää lapsen puheilmaisua. (Halme & Vataja 2011, 28.) Kun sadutus on säännöllistä sen moninaiset vaikutukset tulevat silloin esille (Karlsson 2014, 19). Säännöllisen sadutuksen avulla voidaan tarkkailla esimerkiksi lapsen kielen kehittymistä (Halme & Vataja 2011, 28).

Roolileikit antavat maahanmuuttajalapselle mahdollisuuden harjoitella vuorovaikutus- ja sosiaalisia taitoja. Roolileikkien avulla voidaan myös kehittää kognitiivista oppimista, kuten syy- ja seuraussuhteiden ymmärtämistä. Roolileikit ovat maahanmuuttajataustaisten lasten suosimia leikkejä. Roolileikkien kautta lapsi voi asettua toiseen rooliin ja rohkaistuu käyttämään kieltä eri tavalla kuin olemalla oma itsensä. Erityisesti ujojen lasten kanssa erilaisten roolileikkien ja käsinuken käyttö voi houkutella lasta käyttämään kieltä monipuolisemmin ja rohkeammin. (Halme & Vataja 2011, 92.)

Pelit ovat myös toimiva keino rikastuttaa maahanmuuttajalapsen kieli-, keskustelu- ja vuorovaikutustaitoja. Pelien kautta voidaan myös harjoittaa sanastoa ja käsitteistöä. Pelien avulla on myös opetella numeroita, muotoja ja värejä. Tarinallisten pelien kautta voidaan kartuttaa sanavarastoa, harjoitella taivutusmuotoja, kehittää loogista ajattelua sekä lisätä kulttuurillista tuntemusta. Myös muistipelit soveltuvat sanaston kartuttamiseen. (Halme & Vataja 2011, 29.) Pelaaminen ja pöytätyöskentely kehittävät lapsen hienomotorisia taitoja sekä silmä-käsikoordinaatiota. Päiväkodeissa voidaan järjestää esimerkiksi peli-iltoja, joihin lapset vanhempineen ovat tervetulleita. Peli-illat ovat oiva tapa tutustuttaa maahanmuuttajataustaiset vanhemmat erilaisiin peleihin ja niiden sääntöihin. Tämä saattaa innostaa heitä ostamaan pelejä kotiinkin. (Halme & Vataja 2011, 93.)

Piirtäminen sopii myös loistavasti monikielisten lasten kanssa käytettäväksi menetelmäksi. Piirtämisen avulla lapsi voi kommunikoida spontaanisti. Piirtäminen ei ole aika- tai paikkasidonnaista, vaan sitä voi harjoittaa tässä ja nyt. Piirtämiseen ei tarvita valmista mallia, valmisteltua tilannetta eikä taiteilijan lahjoja. Piirtäminen on toimiva tapa auttaa lasta keskittymään ja lisäämään tarkkaavaisuutta. Myös erilaisia tilanteita ja tapahtumia voidaan käydä läpi piirtämällä. (Halme & Vataja 2011, 32.) Askartelun kautta lapsi voi puolestaan luoda, käyttää mielikuvitustaan ja ilmaista tunteitaan. Kaikissa kulttuureissa hienomotoristen taitojen opettaminen ei ole itsestäänselvyys. Joillekin lapsille saksien tai kynien käyttö voi olla vierasta heidän aloittaessaan päivähoitoa. Vanhempien syynä tälle saattaa olla, että he ovat pelänneet lapsensa satuttavan itseään tai sotkevan. Voi myös olla mahdollista, että vanhemmat ovat ohjanneet vasenkätistä lasta oikeakätisyyteen, jonka takia hienomotoristen taitojen kehittyminen on hidastunut. (Halme & Vataja 2011, 91.) Erilaisen taiteellisen toiminnan avulla lapsi voi tuoda esille omaa sisäistä maailmaansa ja jakaa kokemuksia muiden kanssa. Esimerkiksi juuri piirtäminen ja askartelu toimivat oivana välineinä puheilmaisuuden rinnalla. (Pääjoki 2012, 112.) Tämä on tärkeää erityisesti, silloin kun lapsen kielellinen ilmaisu on heikkoa (Halme & Vataja 2011, 91).

Erilaiset rakenteluleikit ovat hyvä keino oppia tekemisen kautta. Rakentelun avulla lapsella on mahdollisuus oppia monia matemaattisia asioita, kuten numeroita, muotoja, kokoja ja mittoja. (Halme & Vataja 2011, 91.) Liikunnan avulla voidaan myös kehittää lapsen kielellisiä taitoja. Liikunnan kautta voidaan tukea lasten kognitiivisten taitojen kehittymistä kuten sanavaraston ja käsitteiden laajenemista sekä auditivisen ja visuaalisen muistin parantamista. (Halme & Vataja 2011, 33.) Liikunta auttaa parhaimmillaan myös lapsen itsetunnon ja minäkuvan vahvistumista sekä sosiaalisten taitojen edistämistä (Ruokonen 2012, 138).

Lapsi voi oppia kieltä myös musiikin kautta. Musiikin avulla voidaan luoda erilaisia tunnetiloja ja elämyksiä (Ruokonen 2012, 133). Musiikkia on mahdollista hyödyntää monin eri tavoin erilaisen toiminnan yhteydessä. Toiminta voi pitää sisällään musiikin kuuntelemista, soittamista tai laulamista. Musiikkihetket yhdessä muiden kanssa ovat myös sosiaalisesti merkittäviä kokemuksia. (Halme & Vataja 2011, 33.)

6 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa opas maahanmuuttajavanhemmille leikin merkityksestä lapsen kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa.

Opinnäytetyön tavoitteet:

- kertoa maahanmuuttajavanhemmille leikin merkityksestä lapsen hyvässä kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa
- innostaa vanhempia erilaisten leikkien pariin
- tukea vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta yhdessä tekemisen kautta

7 OPPAAN SUUNNITTELU, TOTEUTUS JA ARVIOINTI

Opinnäytetyömme on toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallinen opinnäytetyö koostuu kahdesta osasta: kirjallisesta raportista ja produktiosta. Produktiolla tarkoitetaan kertaluontoista prosessia, jonka tuotoksena syntyy jonkinlainen tuotos, palvelu tai työväline. Opinnäytetyömme kohdalla produktiona syntyi Vantaan maahanmuuttajapalveluiden maahanmuuttajavanhemmille tuotettu opas. Produktiomme tekemisprosessiin kuului produktiosta suunnittelu, toteutus ja arviointi. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 33–34.)

7.1 Yhteistyötaho ja kohderyhmä

Teimme opinnäytetyömme yhteistyössä Vantaan maahanmuuttajapalveluiden kanssa. Vantaan maahanmuuttajapalvelut antavat neuvontaa ja opastusta vantaalaisille maahanmuuttajille muun muassa Vantaan kaupungin sekä eri järjestöjen palveluista. Opastusta annetaan sosiaalitoimen palveluihin ja tarvittaessa henkilökunta voi olla mukana myös eri asiakastapaamisissa. (Vantaa i.a.a.) Vantaan maahanmuuttajapalveluissa asiakkaalle tehdään aina yksilöllinen alkukartoitus sekä asiakkaat opastetaan oikeiden palveluiden piiriin. Tietoa ja tukea asiakkaat saavat myös esimerkiksi arjen hallintaan, työhön ja asumiseen liittyvissä asioissa. (Vantaa i.a.b.) Opinnäytetyön kohderyhmänä olivat Vantaan maahanmuuttajapalveluiden asiakasperheet. Yhteistyötahon kautta kävi ilmi, että useille maahanmuuttajaperheille voisi olla hyödyllistä saada neuvoja vanhempien ja lasten paremman vuorovaikutuksen ja yhdessä tekemisen luomiseksi.

7.2 Oppaan suunnittelu

Opinnäytetyömme tarkoitus ja työstäminen lähti liikkeelle Vantaan Maahanmuuttajapalveluiden tarpeen ja toiveen kautta. Työntekijöiden kokemusten perusteella

useilla perheistä ei ole erityisesti tietoa leikin ja virikkeellisen toiminnan merkityksestä lapsen hyvässä kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa. Yhteistyötahomme toivomuksesta ja tarpeista lähdimme suunnittelemaan leikkiopasta maahanmuuttajavanhemmille. Suunnittelemamme opas on selkeä, tiivis ja informatiivinen tietopaketti leikin merkityksestä. Opas sisältää tietoa leikin tärkeydestä sekä yksinkertaisia ja helposti toteuttavia ohjeita leikkiin. Oppaan suunnittelussa hyödynsimme jo olemassa olevia leikkejä ja menetelmiä perheiden käytettäväksi, joita he voivat käyttää arjessa.

Opasta voivat maahanmuuttajavanhempien lisäksi käyttää kantasuomalaiset vanhemmat, jotka haluavat oppia lisää leikistä ja sen merkityksestä. Opasta voivat hyödyntää työn tukena myös perheiden parissa työskentelevät ammattilaiset, kun kysymys on leikkiin liittyvistä asioista.

Opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa kyselimme Vantaan maahanmuuttajapalveluiden yhteistyöhenkilömme toiveita oppaalle. Erityisiä toiveita olivat oppaan helppolukuisuus, erilaiset leluvinkit ja tekstiä tukevat kuvat. Pyrimme huomioimaan nämä toiveet heti oppaan työstämisen alusta lähtien.

7.3 Oppaan toteutus

Lähdimme toteuttamaan opasta kirjoittamamme teorian pohjalta. Opas on jaettu eri lukuihin, joissa kerrotaan mitä eri taitoja leikki lapsessa kehittää. Teemamme oppaassa ovat miksi lapsi leikkii, kieli, motoriikka, sosiaaliset taidot ja vuorovaikutus, identiteetti ja temperamentti sekä kouluvalmiudet.

Oppaan kohderyhmä on maahanmuuttajavanhemmat, joten olemme oppaassa huomioineet heidän mahdollisesti heikon suomen kielen tason käyttämällä selkeää kieltä. Opas on toteutettu suomeksi, mutta Vantaan maahanmuuttajapalvelut saattavat tarpeen mukaan käännättää opasta eri kielille. Käytimme oppaassa runsaasti värikkäitä kuvia elävöittämään opasta. Kuvien avulla pyrimme myös innostamaan lukijaa tarttumaan oppaaseen. Olemme itse ottaneet kuvat ja kuvissa

esiintyvän lapsen vanhemmilta on saatu lupa kuvien käyttöön. Kuvat toimivat tekstin ja vinkkien tukena, silloin kuin sanat eivät riitä.

Opinnäytetyöprosessin alussa oppaasta oli tarkoitus tulla painatettava. Myöhemmin prosessin aikana yhteistyökumppaniltamme tuli kuitenkin toive, että opas toteutettaisiin sähköisessä muodossa. Päätimme tulostaa muutamia värillisiä versioita oppaasta, jotta näimme miltä opas näyttää tulostettuna ja kuinka se toimii. Lopullinen opas lähetettiin sekä pdf- ja Word-muodossa, Vantaan maahanmuuttajapalveluille. Sähköistä opasta he voivat aina tarvittaessa tulostaa asiakkaidensa käyttöön. Vantaan maahanmuuttajapalvelut vastaavat oppaan päivittämisestä tulevaisuudessa.

7.4 Oppaan arviointi

Oppaan valmistusvaiheessa laadimme palautekyselyn Vantaan maahanmuuttajapalveluiden työntekijöille ja asiakkaille oppaan raakaversiosta. Teetimme hieinan erilaiset kyselyt työntekijöille ja asiakkaille (LIITE 1 & LIITE 2). Pyrimme huomioimaan asiakkaiden kyselyssä heidän mahdollisesti heikkoa suomen kielen taitoaan muotoilemalla kysymykset mahdollisimman yksinkertaisiksi ja vastausvaihtoehdot helpoiksi käyttämällä vastauksien tukena hymiöitä. Lyhyessä kyselyssä selvitimme niin työntekijöiden kuin asiakkaiden mielipidettä oppaan ulkoasusta, kielestä, kuvista, sisällöstä ja kokonaisuudesta. Kyselyt sisälsivät muutaman monivalintakysymyksen ja yhden avoimen kysymyksen, johon lukijat saivat kommentoida opasta vapaasti ja antaa parantamishdotuksia. Asiakkaiden palautekyselyä kerätessä olimme paikalla avustamassa vastaajia kyselyn täyttämässä sekä vastaamassa mahdollisiin lisäkysymyksiin.

8 OPPAAN ARVIOINNIN TULOKSET

Laatimiemme kyselyiden perusteella saimme hyviä parannus- ja kehitysideoita oppaaseen. Saimme palautteen kolmelta ammattilaiselta sekä neljältä maahanmuuttajavanhemmalta. Työntekijöiden kyselyistä kävi erityisesti ilmi, että oppaan kieleen ja sen selkeyteen olisi hyvä kiinnittää enemmän huomiota.

Kaksi vastaajista kiinnitti huomiota oppaan kieleen ja antoi siitä palautetta.

Lisää selkokielisyyttä tekstiin: lyhyet yksinkertaiset lauseet. Lauseita voisi hyvin liittää yhteen myös "koska", "kun" ja "mutta" sanojen kautta. Tämä selventää tekstiä, ymmärrettävyys paranee.

Itselleni kieli on selkeää, mutta maahanmuuttajavanhempien silmillä katsoen liian vaikea kieli. Niin sanotut ammattikäsitteet pois. Tekstiosat lyhyemmäksi. Teksti selkokielellä ja lyhyemmäksi.

Positiivista palautetta saimme kaikilta kolmelta työntekijältä oppaan kuvista.

Kuvat toimivat hyvin.
Kuvia paljon. Hyvä! Kuvat kertovat, kun sanat eivät riitä.
Kuvat hyvät!

Oppaan ulkoasu sai kehuja kahdelta vastaajalta.

Ei liikaa tekstiä.
Kiva koko. Värikäs.

Kaksi vastaajista antoi positiivista palautetta oppaan aiheesta

Sisällöllisesti monipuolinen aiheen käsittely.
Tärkeä teema!

Tässä vielä muutama palaute työntekijöiltä:

Jos päädytte lyhentämään tekstiä, lisätkää kuvia, suurentakaa niitä!
Käyttäisin mielelläni avoimessa päiväkodissa.
Tuli mieleen, että oppaan jakaja voisi olla neuvola.

Ehdottomasti käännättäisin mahdollisimman monelle kielelle.

Asiakkaille eli maahanmuuttajavanhemmille teetetystä kyselystä nousi myös esiin, että suomen kieli voisi olla hieman ymmärrettävämpää.

Osa sanoista hieman vaikeita.

Oppaan ulkoasu sai maahanmuuttajavanhemmilta päällisin puolin positiivista palautetta. Yksi palautteen antaneista kommentoi kuitenkin, että opas voisi olla houkuttelevamman näköinen, jos siinä käyttäisi esimerkiksi lisää värejä.

Kysyttäessä onko oppaassa vinkkejä, joita voin käyttää lapseni kanssa, vanhemmat vastasivat kaikki myöntävästi. Oppaan fonttivalinta sai myös ainoastaan hyvää palautetta. Alla vielä muutama kommentti vanhemmille teetetystä kyselystä.

Piirtäminen, liikunta, rakentelu- ja palikkaleikit, palapelit olivat kaikki hyviä.

Tämä opas on kirjoitettu selkeästi, eli ei tarvitse käntää mitään.

Kivoja värikkäitä kuvia. Hyvä!

Palautekyselyistä saamamme palautteen pohjalta teimme oppaaseen tarvittavia ja toivottuja muutoksia, jotta se palvelisi paremmin oppaan tulevia käyttäjiä. Kiinnitimme erityisesti huomiota saamaamme palautteeseen oppaan kielestä. Pyrimme parhaamme mukaan selkeyttämään ja yksinkertaistamaan oppaan kieltä. Lyhensimme muutamia kappaleita ja pyrimme poistamaan vaikeat sanat ja korvaamaan ne jollain helpommin ymmärrettävillä sanoilla.

9 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessin aikana huomasimme, kuinka suuri merkitys leikillä on lapsen kasvussa, kehityksessä ja erilaisten taitojen oppimisessa. Alle kouluikäinen lapsi on hyvin kokonaisvaltainen, eli lapsi aistii ympäristöään ja kokemusmaailmaa kaikilla aisteillaan. Leikki, joka on lapselle hyvää, on aktiivista, luovaa ja sosiaalista sekä harjoittaa lapsen hieno- ja karkeamotorisia taitoja. Mielekäs ja hyvä leikki myös kehittää lapsen ongelmanratkaisutaitoja, mielikuvitusta ja joustavuutta. Jotta leikki täyttää edellä mainitut tavoitteet leikkiympäristön on oltava joustava ja sen tulee mukautua leikin tarpeisiin. (Frost 2010, 202.)

Vaikka varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on tärkeä rooli tukea lapsia leikkimään, tulee kuitenkin aina muistaa, että leikki on aina vapaaehtoista toimintaa. Ketään ei voi pakottaa leikkimään. Leikin vapaaehtoisuus tarkoittaa, että lapsi alkaa leikkiä itsensä takia. Leikin tavoitteena ja merkityksenä on itsessään leikki. Lapsi on tyytyväinen leikkimään ilman päämäärää tai selkeää tavoitetta, mutta aikuinen kyseenalaistaa tämän ja kysyy useimmiten, mitä leikeissä opitaan? Leikkiessään ilman tavoitteita lapsi voi omaksua hyvin erilaisia tietoja ja taitoja. Lapsi ei siis koskaan leiki jotta oppisi jotain, vaan oppii samalla kun leikkii. (Kalliala i.a. 4–5.)

9.1 Eettisyys ja luotettavuus

Osana opinnäytetyöprosessia haimme tutkimusluvan Vantaan kaupungilta. Opinnäytetyössämme eikä oppaassa ei kuitenkaan käsitellä henkilökohtaisia haastatteluja tai muuta vastaavanlaista salassa pidettävää aineistoa. Teimme myös yhteistyösopimuksen Vantaan maahanmuuttajapalveluiden kanssa.

Opinnäytetyössämme noudatimme hyviä tutkimustoiminnan eettisiä valintoja, jotka liittyivät ihmisten kunnioittamiseen, oikeudenmukaisuuden korostamiseen sekä tasa-arvoiseen vuorovaikutukseen. Olimme myös lähdekriittisiä tarjolla ole-

vaa tietoa kohtaan. Sosionomin koulutuksessa olemme perehtyneet eettisiin periaatteisiin ja toimintatapoihin, koska ne sisältyvät olennaisesti koulutukseen ja tulevana sosiaalialan ammattilaisina ne ohjaavat toimintaamme. (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010, 11.)

Lastentarhanopettajaliiton (2005) mukaan on erityisen tärkeää pitää yllä ja kehittää omaa ammattitaitoaan jatkuvasti. Ammattietiikka ei koskaan saa olla ulkopuolisen kontrollin tulos. Keskeisintä ja tärkeintä tulevassa työssä lastentarhanopettajana on hyvä ja luottamuksellinen suhde ryhmän lapsiin. Kaksi opinnäytetyön tekijöistä suorittaa sosionomin opinnoissaan lisäksi lastentarhanopettajan virkakelpoisuuden, joten lastentarhanopettajan ammattietiikka on olennainen osa opiskelua sekä opinnäytetyöprosessia.

Opinnäytetyössämme olemme ottaneet huomioon kulttuurisensitiivisyyden, joka tarkoittaa, että olemme tietoisia eroista ihmisten välillä, mutta meillä on enemmän yhteistä kuin ensi näkemältä tai ensitapaamisessa käy ilmi. Olemme huomioineet, että kulttuurieroja ilmenee perhekäsityksessä, sukupuolirooleissa sekä lastenkasvatuksellisissa asioissa ja meidän on suhtauduttava kunnioittavasti ja osattava kohdata jokainen ihminen yksilönä, ei vain kulttuurinsa edustajana. Olemme kiinnostuneita eri kulttuureja kohtaan. Kulttuuri ei ole koskaan yleisselitys kaikkeen. (Jäppinen 2016, 9,10,18.) Opinnäytetyöprosessi on opettanut meille kuinka tärkeää on olla avoin ja omata hyvät itsereflektointitaidot.

9.2 Sosionomin työelämävalmiudet

Opinnäytetyöprosessiin liittyen ja valmistumisen lähestyessä on tärkeää pohtia omaa osaamistaan sosionomin kompetenssien kautta. Kompetensseilla tarkoitetaan työelämävalmiuksia. Ne ovat osaamiskokonaisuuksia, jotka muodostuvat yksilön tiedoista, taidoista ja asenteista. Kompetenssien avulla kuvataan taitoja, jotka ovat välttämättömiä työelämässä suoriutumisen kannalta. (Kajaanin ammattikorkeakoulu i.a.) Opinnäytetyöprosessin aikana olemme pyrkineet kehittämään henkilökohtaisia kompetenssejamme, jotta valmistuessamme meille olisi

riittävä tietotaito toimia niin tulevina sosionomeina kuin lastentarhanopettajina.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetensseihin kuuluu kuusi eri osa-alueita: *sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatio-osaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen.* (Innokylä 2016.) Opinnäytetyöprosessimme aikana esille nousivat erityisesti eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen ja sosiaalialan palvelujärjestelmä osaaminen.

Sosiaalialan eettisellä osaamisella tarkoitetaan taitoa työskennellä ihmis- ja perusoikeussäädösten mukaisesti. Tähän liittyy myös sosiaalialan arvojen sekä ammattieettisten periaatteiden ymmärtäminen. Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen ovat myös osa eettistä osaamista. (Innokylä 2016.) Esimerkiksi varhaiskasvatuksessa työntekijöiden tulee soveltaa yhteisiä eettisiä periaatteita eri sisältöalueisiin ja yrittää tuoda ne osaksi hyvillä katsomillaan toimintamenetelmillä (Vienola 2016, 164–165).

Asiakastyön osaamisella tarkoitetaan taitoa luoda luottamuksellinen vuorovaikutussuhde asiakkaaseen huomioimalla asiakkaiden yksilöllisiä palvelutarpeita. Se pitää sisällään myös kyvyn osata suunnitella, toteuttaa ja arvioida asiakkaan palveluprosessia. (Innokylä 2016.) Asiakastyön lähtökohtana on pitää mielessä asiakkaan elämän ja arjenhallinnan parantaminen (Helminen 2016, 15). Tulokselliseen työhön päästään tavoitteellisella, voimavaroja lisäävällä ja osallisuutta tukevilla työotteilla. Keskeistä on osata tunnistaa hyvinvoinnin suojaavia -ja riskitekijöitä sekä tuntea ennalta ehkäisevän sekä varhaisen tukemisen tärkeys. Asiakastyön osaamiseen liittyy myös taito osata arvioida asiakastyötä, dokumentoida sekä käyttää erilaisia sähköisiä toimintaympäristöjä. Kulttuurisensitiivisyys sekä moninaisuuden tukeminen liittyy myös vahvasti asiakastyön osaamisen osa-alueeseen. (Innokylä 2016.)

Palvelujärjestelmäosaamisella tarkoitetaan alan juridisen säädöspohjan tuntemista ja lainsäädännön soveltamisen taitoa. Tärkeää on tuntea hyvinvointipalve-

lujärjestelmät julkisella, yksityisellä sekä kolmannella sektorilla. Palvelujärjestelmäosaamiseen liittyy myös taito osata järjestää, tuottaa, ohjata ja valvoa palveluita. (Innokylä 2016.) Esimerkiksi päivähoidossa väärinymmärryksien välttämiseksi ja hyvän hoidon laadun takaamiseksi henkilökunnan antama palveluohjaus on avainasemassa (Halme & Vataja 2011, 65).

Kaikki sosiaalialan kompetenssit ovat tärkeitä ja välttämättömiä niin sosionomina kuin lastentarhanopettajana työskennellessä. Tulevina ammattilaisina meidän tulisi pyrkiä mahdollisimman laadukkaaseen ja eettiseen työhön, jossa muistamme tarkastella työskentelyämme ja jatkuvasti kehittää osaamistamme kaikkien kompetenssien osa-alueilla.

9.3 Ammatillinen kasvu

Opinnäytetyö on usein viimeinen ja vaativin ponnistus ennen valmistumista ja työelämään siirtymistä. Se vaatii opiskelijalta erityisesti pitkäjänteisyyttä, tarkkaa aikataulutusta, suunnittelua, ajan hermolla pysymistä ja hyviä yhteistyökykyjä. Hyvät yhteistyökyvyt olivat opinnäytetyötämme tehdessä suuressa roolissa, sillä tekijöitä työllämme oli kolme, jonka lisäksi teimme yhteistyötä ohjaavan opettajan sekä työelämäntahon kanssa. Toimiva yhteistyö työelämän tahon kanssa on tärkeää, jotta opinnäytetyö on työelämälähtöinen sekä vastaa työelämän tahon asettamia toiveita ja tarpeita. Yksi opinnäytetyömme tekijöistä suoritti moninaisuus ja monikulttuurisuus sekä työyhteisöt ja kehittäminen harjoittelut Vantaan maahanmuuttajapalveluissa. Tämä oli oiva tilaisuus tehdä havainnointia laadukkaan ja hyödyllisen opinnäytetyön luomiseksi. Myös kahden muun opinnäytetyöntekijän kiinnostus varhaiskasvatusta ja monikulttuurista työtä kohtaan edesauttoivat laadukkaan opinnäytetyön aikaansaamisessa.

Opinnäytetyöprosessi oli ajoittain haastava, mutta kokonaisuudessaan opettavainen ja palkitseva. Erityisesti oppaan tuottaminen aiheutti ajoittain haasteita. Oppaan tekeminen oli meille kaikille uutta ja ensimmäinen kerta. Kenelläkään meistä ei ollut entuudestaan kokemusta oppaan tyyllisen tuotoksen tekemisestä,

johon vaaditaan tietoteknistä -ja visuaalistaosaamista. Ammatillisen kasvun kannalta myös oppaan tekeminen oli opettava kokemus. Tulevissa sosionomin työtehtävissä oppaan tekemisestä on meille kaikille hyötyä, sillä tietotekninen osaaminen on yhä suuremmassa roolissa sosiaali-alan työkentälle.

Opinnäytetyöprosessin aikana huomasimme, että palautteen saaminen opinnäytetyötä tehdessä on ensiarvoisen tärkeää. Jälkeenpäin pohdimme, että palautteen kerääminen laajemmalla joukolla ja useampaan otteeseen olisi voinut antaa lisäarvoa työllemme. Olisimme sen avulla voineet saada oppaasta vieläkin asiakaslähtöisemmän ja heidän tarpeitaan paremmin vastaavan. Lisäksi mielenkiintoista olisi ollut saada palautetta oppaasta sen oltua jo käytössä, mutta aikataullisista syistä emme ehtineet toteuttaa sitä. Oppaan päivittäminen ja sen mahdollinen käännättäminen muille kielille voisi tulevaisuudessa toimia jollekin sosionomi opiskelijalle esimerkiksi opinnäytetyön aiheena. Jäimme myös pohtimaan olisiko opas toiminut paremmin englannin kielellä.

Kokonaisuudessaan olemme kuitenkin tyytyväisiä lopputulokseen ja uskomme oppaalla olevan käyttöä. Opinnäytetyömme avulla lisäsimme tietouttamme lapsen kehityksestä ja kasvusta ja erityisesti leikin merkityksestä näihin. Produktion avulla pyrimme myös kehittämään ammattitaitoamme lastentarhanopettajan sekä sosionomin ammattiin soveltuvaksi.

LÄHTEET

- Aro, Tuija & Laakso, Marja-Leena 2011. Taaperosta taitavaksi toimijaksi. Itsesääätelytaitojen kehitys ja tukeminen. Porvoo: Niilo Mäki Instituutti.
- Arvilommi, Nicola & Voima, Kyösti 2011. MMK 1 Johdanto opintojaksoon. Diakonia-ammattikorkeakoulu, luentomateriaali.
- Cunningham, Una 2011. Growing Up with Two Languages. A practical guide for the bilingual family. London and New York: Routledge.
- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kohti tutkivaa ammattikäytäntöä. Opas Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä varten. C, Katsauksia ja aineistoja 17. Verkkojulkaisuna: <http://www.diak.fi/opiskelu/opinnaytetyo/Documents/Kohti%20tutkivaa%20ammattikäytäntöä.pdf>.
- Frost, Joe L 2010. A History of Children's Play and Play Environments. Toward a Contemporary Child-Saving Movement. London and New York: Routledge.
- Eerola-Pennanen, Paula 2012. Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 233–245.
- Halme, Katjamaria & Vataja, Anita 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Helsinki: Tammi.
- Helenius, Aili & Korhonen, Riitta 2008. Pedagogiikan palikat - johdatus varhaiskasvatukseen ja- kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Helenius, Aili & Korhonen, Riitta 2012. Leikin ensiaskeleita. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 67–76.
- Helenius, Aili & Lummelahti, Leena 2014. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Helenius, Aili & Korhonen, Riitta 2016. Leikin ensiaskeleita. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 67–76.

- Helminen, Jari (toim.) 2016. Sosiaaliohjauksen lähtökohtia ja käytäntöjä. Teoksessa Helminen, Jari (toim.) Sosiaaliohjaus -lähtökohtia ja käytäntöjä. Helsinki: Edita, 10–25.
- Helsingin kaupunki 2008. Sosiaalivirasto. Havainnointi ja pedagoginen tuki, 3–5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa. Lasten päivähoito. Oppaita ja työkirjoja 2008:3.
- Hintikka, Maija; Helenius, Aili & Vähänen, Leena 2004. Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys. Helsinki: Tammi.
- Innokylä 2016. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen kompetenssit. Viitattu 7.2.2017. <https://www.innokyla.fi/documents/1167850/b1046ec1-3d15-4507-9640-940688343d5f>
- Juusola, Mervi 2011. Vahvaksi rakastetut lapset. Keuruu: Otava.
- Jäppinen, Maija 2016. Moninaisuuden kohtaaminen ja kulttuurisensitiivisyys sosiaalityössä. Viitattu 22.2.2017. http://www.socca.fi/files/5848/Moninaisuuden_kohtaaminen_ja_kulttuurisensitiivisyys_sosiaalityossa_Maija_Jappinen_31.10.2016.pdf
- Kanninen, Katri & Sigfrids, Arja 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Juva: PS-kustannus.
- Kalliala, Marjatta i.a. Lastentarhanopettajaliitto. Esitteet. Leikin aika. Viitattu 2.12.2016. <http://bit.ly/2gQwNW2>
- Kajaanin ammattikorkeakoulu i.a. Yhteiset työelämävalmiudet eli kompetenssit. Viitattu 7.2.2017 <https://www.kamk.fi/fi/Opiskelijalle/Opetustarjonta/Ammattitaitovaatimukset>
- Karjalainen, Minna & Rouhento, Katri. 2006–2007. Leikkivä lapsi. Vinkkejä vanhemmille. Viitattu 1.12.2016. http://www.hameenlinna.fi/pages/399326/opas_versio_paksuille_kansille_21.pdf
- Karlsson, Liisa 2014. Sadutus. Avain osallisuuden toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- Ketonen, Ritva; Launonen, Kaisa; Ikonen, Alisa; Salmi, Paula; Palmroth, Anne; Röman, Marjatta & Mattinen, Aino 2014. Kieli ja viestintä. Teoksessa Tiina Siiskonen, Tuija Aro, Timo Ahonen & Ritva Ketonen

- (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus, 201–225.
- Kontu, Elina & Suhonen, Eira 2008. Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Gaudeamus.
- Korhonen, Vesa & Puukari, Sauli (toim.) 2013. Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kotouttaminen.fi i.a. Työ- ja elinkeinoministeriön palvelu. Viitattu 24.7.2016
http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/kotouttaminen/kotouttamistyon_taustaa/maahanmuutto_kasvaa_ja_monipuolistuu
- Lastentarhanopettajaliitto 2005. Lastentarhanopettajan ammattietiikka. Viitattu 22.2.2017. <http://www.lastentarha.fi/cs/ltol/Ammattietiikka>
- Lyytinen, Paula & Lautamo, Tiina 2014. Leikki. Teoksessa Tiina Siiskonen, Tuija Aro, Timo Ahonen & Ritva Ketonen (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus, 226–246.
- Nurmi, Jani-Erik; Ahonen, Timo; Lyytinen, Heikki; Lyytinen, Paula; Pulkkinen, Lea; Ruoppila, Isto 2014. Ihmisen pedagoginen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Nurmilaakso, Marja & Välimäki, Anna-Leena (toim.) 2011. Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Opetushallitus 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2016:17.
- Ojanen, Tuija; Ritmala, Marjo; Siven, Tuula; Vihunen, Riitta & Vilen, Marika 2013. Lapsen aika. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Piironen-Malmi, Ulla ja Strömberg, Seija 2008. Välittämisen pedagogiikka. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Pääjoki, Tarja 2012. Lasten taiteellinen toimijuus. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 109–121.
- Pönkkö & Sääkslahti 2012. Liikkuva lapsi. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 136–150.
- Rasilainen, Lilli 2016. Kotoutuminen kuntoon! Ehdotuksia kotoutumista tukevan

- koulutuksen parantamiseksi. Helsinki: Vihreä Sivistysliitto ry.
- Ruokonen, Inkeri 2012. Lapsen musiikillinen maailma. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 122–135.
- Sisäministeriö 2016. Kotoutuminen. Viitattu 18.4.2016. <https://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/kotoutuminen>
- Suvilehto, Pirjo 2016. Leikki vuoden jokaiselle päivälle. Helsinki: Nemo.
- Säävälä, Minna 2011. Perheet muuttoliikkeessä. Perustietoa maahan muuttaneiden kohtaamiseen. Väestötutkimuslaitos katsauksia E 41/2011. Helsinki: Väestöliitto.
- THL 2015. Maahanmuuttajat. Viitattu 18.4.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/vaestoryhmat/maahanmuuttajat>
- Tilastokeskus 2014. 2. Perheistä neljä prosenttia kokonaan vieraskielisiä. Viitattu 26.4.2017. http://tilastokeskus.fi/til/perh/2014/02/perh_2014_02_2015-11-27_kat_002_fi.html
- Vantaa i.a.a. Hyödyllisiä yhteystietoja maahanmuuttaja-asioissa. Viitattu 18.5.2016. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product-_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/123634_Yhteystietoja_maahanmuuttaja-asioissa_huhtikuu_2016.pdf
- Vantaa i.a.b. Kotoutumisen tukeminen. Viitattu 9.4.2016. http://www.vantaa.fi/hallinto_ja_talous/tietoa_vantaasta/maahanmuuttajille/neuvonta/kotoutumisen_tukeminen
- Vienola, Vuokko 2016. Varhaisvuosien eettinen kasvatus. Teoksessa Eeva Hujala & Leena Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 162–178.
- Viholainen, Helena & Ahonen, Timo 2014. Motoriikka. Teoksessa Tiina Siiskonen, Tuija Aro, Timo Ahonen & Ritva Ketonen (toim.) Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus, 247–264.
- Väestöliitto 2016a. Maahanmuuttaja. Viitattu 18.4.2016. http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/
- Väestöliitto 2016b. Maahanmuuttajien määrä. Viitattu 24.7.2016.

http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/

Väestöliitto 2016c. Yhteisöllinen ja yksilöllinen kulttuuri. Viitattu 26.11.2016.

http://www.vaestoliitto.fi/monikulttuurisuus/tietoa-monikulttuurisuudesta/monikulttuurinen_parisuhde/yhteisollinen_ja_yksilollinen_ku/

LIITE 1: Kysely leikin avaimet -oppaasta työntekijöille

KYSELY LEIKIN AVAIMET -OPPAASTA

Opinnäytetyömme ja oppaamme tavoitteet lyhyesti:

- Kertoa vanhemmille leikin tärkeydestä lapsen hyvässä kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa
- Innostaa vanhempia erilaisten leikkien pariin
- Tukea vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta yhdessä tekemisen kautta

Pyydämme, että tutustut leikin avaimet - oppaaseen ja tämän jälkeen vastaat toisella puolella oleviin kysymyksiin. Kaikki palautteet käsitellään nimettöminä ja luottamuksellisesti.

Kiitos avustasi,

Sosionomiopiskelijat Oona Häkkinen, Veera Wikberg & Heidi Öz
Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki

YMPYRÖI SOPIVA VAIHTOEHTO

1. Oppaan kieli on ymmärrettävää ja helposti luettavaa?

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

2. Oppaan ulkoasu ja visuaalinen ilme on selkeä?

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

3. Oppaan fontti on selkeä?

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

4. Kuvat tukevat hyvin oppaan tekstiä?

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

5. Oppaan sisältämät vinkit ovat helposti toteutettavissa?

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

6. Opas vastaa sille asettuja tavoitteita?

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

7. Tulen käyttämään opasta asiakastapaamisissa?

Täysin eri mieltä 1 2 3 4 5 Täysin samaa mieltä

Kommentteja oppaasta: mikä toimii, mikä ei toimi? Mitä voisimme vielä parantaa?

KIITOS VASTAUKSESTASI. PALAUTTEESI ON MEILLE TARKEA!

LIITE 2: Kysely leikin avaimet -oppaasta vanhemmille

KYSELY LEIKIN AVAIMET -OPPAASTA

Opinnäytetyömme ja oppaamme tavoitteet lyhyesti:

- Kertoa vanhemmille leikin tärkeydestä lapsen hyvässä kasvussa, kehityksessä ja oppimisessa
- Innostaa vanhempia erilaisten leikkien pariin
- Tukea vanhemman ja lapsen välistä vuorovaikutusta yhdessä tekemisen kautta

Pyydämme, että tutustut leikin avaimet - oppaaseen ja tämän jälkeen vastaat toisella puolella oleviin kysymyksiin. Kaikki palautteet käsitellään nimettöminä ja luottamuksellisesti.

Kiitos avustasi,

Sosionomiopiskelijat Oona Häkkinen, Veera Wikberg & Heidi Öz
Diakonia-ammattikorkeakoulu, Helsinki

RASTITA SOPIVA VAIHTOEHTO

1. Oppaan kieli on ymmärrettävää ja helposti luettavaa?

Erinomainen Hyvä Huono

2. Opas näyttää hyvältä?

Erinomainen Hyvä Huono

3. Oppaan fontti on selkeä?

Erinomainen Hyvä Huono

4. Kuvat sopivat hyvin oppaaseen?

Erinomainen Hyvä Huono

5. Opas antoi minulle uutta tietoa leikin merkityksestä?

Erinomainen Hyvä Huono

6. Oppaassa on vinkkejä, joita voin käyttää lapseni kanssa?

Erinomainen Hyvä Huono

Kommentteja. Mikä oli hyvää? Mikä oli huonoa? Mitä voisimme parantaa?

KIITOS VASTAUKSESTASI. PALAUTTEESI ON MEILLE TÄRKEÄ!